

Pedagogiske lederes erfaringer med og forebygging av begynnende mobbeatferd i barnehagen.

(Læringsmiljøsentret, 2010)

Masteroppgave i spesialpedagogikk
Universitetet i Stavanger
Anna Alfsvåg

Universitetet
i Stavanger

DET HUMANISTISKE FAKULTET

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Utdanningsvitenskap – Masterprogram Spesialpedagogikk	Vår-semesteret, 2017 Åpen
Forfatter: Anna Alfsvåg	(signatur forfatter)
Veileder: Ingrid Midteide Løkken	
Tittel på masteroppgaven: Pedagogiske lederes erfaringer med og forebygging av begynnende mobbeatferd i barnehagen. Engelsk tittel: Pedagogical leaders' experiences with and prevention of early bullying behavior in kindergarten.	
Emneord: Begynnende mobbatferd, mobbing, barnehage, konflikter, vold, skjult, intensjon, forebygging, tiltak, foreldresamarbeid, vennskap, sosialkompetanse, autoritativ voksenrolle, kunnskap, erfaringer, meklings, tidlig innsats, aggresjonsperspektivet og observasjon.	Antall ord: 22356 + vedlegg/annet: 653 ord Stavanger, 08.06.2017 dato/år

Forord

Gjennom å ha arbeidet med denne masteroppgaven over lengre tid har jeg tilegnet meg mye ny og viktig kunnskap, og bevisstgjort meg selv på en hel del. Det har vært en lærerik prosess for meg, som jeg vil ta med meg videre i arbeid med barn. I forbindelse med min masteroppgave er det flere jeg ønsker å takke. Først og fremst må jeg takke min sjef, Ingeleiv Langballe, som har gitt meg muligheten til å ta en mastergrad ved siden av jobb. I tillegg ønsker jeg å takk mine fantastiske kollegaer for forståelse og støtte gjennom denne prosessen. Takk til min veileder, Ingrid Midteide Løkken, for gode råd og tilbakemeldinger gjennom hele dette løpet. Takk for at du hele tiden har hatt troen på meg og viste genuin interesse og engasjement for det jeg har ønsket å belyse. En stor takk til mine fire informanter som har satt av dyrebar tid til å bli intervjuet og delt sine opplevelser og erfaringer med meg. Sist, men ikke minst, min samboer Martin. Takk for all støtte og oppmuntring, og for at du aldri har sluttet å tro på det jeg gjør.

Innholdsfortegnelse

1.0 SAMMENDRAG	s.6
2.0 INNLEDNING	s.8
2.1 Bakgrunn og relevans for studien.....	s.8
2.2 Studiens tema, problemstilling og forskerspørsmål.....	s.9
2.3 Studiens oppbygging, struktur og avgrensing.....	s.9
3.0 HVORDAN BARNES BEGYNNENDE MOBBEATFERD OG FOREBYGGING FORSTÅS UT FRA TEORI OG FORSKNING	s.10
3.1 Mobbing.....	s.10
3.1.1 <i>Mobbing i barnehagen</i>	s.12
3.1.2 <i>Vold eller mobbing</i>	s.14
3.1.3 <i>Aggresjonsperspektivet</i>	s.14
3.2 Tiltak som forebygger begynnende mobbeatferd.....	s.16
3.2.1 <i>Tidlig innsats</i>	s.16
3.2.2 <i>Verdien om kunnskap</i>	s.17
3.2.3 <i>Foreldresamarbeid</i>	s.18
3.2.4 <i>Nærvær</i>	s.18
3.2.5 <i>Observasjon og kartlegging</i>	s.18
3.2.6 <i>Betydningen av vennskap og sosial kompetanse</i>	s.19
3.2.7 <i>Den autoritative voksenrollen</i>	s.20
4.0 METODE OG FORSKNINGSDSIGN	s.22
4.1 Design og gjennomføring av undersøkelsen.....	s.22
4.1.1 <i>Fenomenologi</i>	s.22
4.1.2 <i>Hermeneutikk</i>	s.23
4.2 Kvalitativt forskningsintervju.....	s.23
4.2.1 <i>Intervjuguide og prøveintervju</i>	s.25
4.2.2 <i>Utvalg av informanter</i>	s.26
4.2.3 <i>Gjennomføring av intervjuer</i>	s.27
4.3 Oppgavens vitenskapelighet.....	s.28
4.3.1 <i>Min rolle som forsker</i>	s.28
4.3.2 <i>Reliabilitet og validitet</i>	s.28
4.4 Forskningsetikk.....	s.30
4.5 Bearbeiding og analyse.....	s.31

5.0 PRESENTASJON AV DE FIRE PEDAGOGISKE LEDERNES ERFARINGER MED OG FOREBYGGING AV BARNES BEGYNNENDE MOBBEATFERD I BARNEHAGEN.....	s.34
5.1 Begynnende mobbeatferd.....	s.34
5.1.1 Begrepet ”begynnende mobbeatferd”	s.34
5.1.2 Ulike uttrykksformer.....	s.35
5.2 Konflikter mellom barn.....	s.37
5.2.1 Noen havner hyppigere i konflikter enn andre.....	s.38
5.2.2 Verbale og fysiske konflikter.....	s.40
5.3 Tiltak for å forebygge begynnende mobbeatferd.....	s.42
5.3.1 Kunnskap, tid og rammer.....	s.42
5.3.2 Observasjon og kartlegging.....	s.44
5.3.3 Betydningen av vennskap og sosial kompetanse.....	s.45
5.3.4 Foreldresamarbeid.....	s.46
5.3.5 Nærvær.....	s.47
6.0 DRØFTING AV RESULTATER.....	s.49
6.1 Begynnende mobbeatferd.....	s.49
6.1.1 Begrepet ”begynnende mobbeatferd”	s.49
6.1.2 Ulike uttrykksformer.....	s.50
6.2 Konflikter mellom barn.....	s.53
6.2.1 Noen havner hyppigere i konflikter enn andre.....	s.53
6.2.2 Verbale og fysiske konflikter.....	s.54
6.3 Tiltak for å forebygge begynnende mobbeatferd.....	s.56
6.3.1 Kunnskap, tid og rammer.....	s.56
6.3.2 Observasjon og kartlegging.....	s.58
6.3.3 Betydningen av vennskap og sosial kompetanse.....	s.59
6.3.4 Foreldresamarbeid.....	s.60
6.3.5 Nærvær.....	s.61
7.0 KONKLUSJON OG OPPSUMMERING.....	s.63
8.0 KILDEHENVISNING.....	s.64
9.0 VEDLEGG.....	s.68
9.1 Informasjonsskriv og samtykkeerklæring.....	s.68
9.2 Intervjuguide.....	s.69

1.0 Sammendrag

Studiens tema er barns begynnende mobbeatferd, og hvordan dette erfares og forebygges av fire pedagogiske ledere i barnehager. Teoretiske perspektiver som belyser temaets perspektiver og kompleksitet er begrepene vold eller mobbing (Isdal, Andreassen & Thilesen, 2003), mobbing i barnehagen (Falck, 2013 og Størksen, 2013), aggresjonsperspektivet (Roland, 2011 og Olweus, 1993), ulike tiltak som kan iverksettes som tidlig innsats (Tremblay, 2010), verdien av kunnskap (Storfjord & Storfjord, 1997), foreldresamarbeid (Roland, 1997), viktigheten av nærvær (Sandsmark, 2012), observasjon og kartlegging som verktøy (Myklebust, 2015), betydningen av vennskap og sosial kompetanse (Sandsmark, 2012), og den autoritative voksenrollen (Baumrind, 1991).

For å svare på undersøkelsens problemstilling har jeg benyttet meg av kvalitativt forskningsintervju av fire pedagogiske ledere. Fenomenet begynnende mobbeatferd synes å være et komplekst og sammensatt begrep. Begynnende mobbeatferd forstås som ondskinn eller negative handlinger rettet mot en person over lengre tid. Det innebærer at et barn gjentatte ganger blir utestengt fra lek eller aktiviteter. Begynnende mobbeatferd kan, for noen av pedagogene, gjenkjennes ved å se at de negative handlingene har et mønster. De legger vekt på at det er viktig å ha både kunnskap og kompetanse innenfor feltet for å kunne håndtere denne problematikken. De pedagogiske lederne legger vekt på viktigheten av foreldresamarbeid, kunnskap og kompetanse innenfor feltet, relasjonsbygging og lek, nærvær og observasjon og kartlegging for å kunne hindre og forebygge mobbing blant barna. I tillegg opplever flere av pedagogene at det er for lite kunnskap og kompetanse innenfor barns begynnende mobbeatferd, noe som fører til at mobbeatferden blir vanskeligere å oppdage.

English summary

The theme of the study is child's early bullying behavior, and how this is experienced and prevented by four pedagogical leaders in kindergartens. Theoretical perspectives that highlight the subject's perspectives and complexity are the concepts of violence or bullying (Isdal, Andreassen & Thilesen, 2003), bullying in kindergarten (Falck, 2013 og Størksen, 2013), the aggression perspective (Roland, 2011 and Olweus, 1993), various measures that can be implemented as early efforts (Tremblay, 2010), the value of knowledge (Storfjord & Storfjord, 1997), parenting cooperation (Roland, 1997), importance of presence (Sandsmark,

2012), observation and mapping as tools (Myklebust, 2015), the importance of friendship and social competence (Sandsmark, 2012), and the authoritative adult role (Baumrind, 1991).

In order to address the research problem, I have used qualitative research interviews of four pedagogical leaders. The phenomenon of early bullying behavior appears to be a complex term. Early bullying behavior is understood as evil or negative actions directed to a person over time. This means that a child is repeatedly excluded from play or activities. Beginning bullying behavior can, for some of the pedagogicals, be recognized by seeing that the negative actions have a pattern. They emphasize that it is important to have both knowledge and expertise to handle this kind of issue. Pedagogical leaders emphasize the importance of parenting cooperation, knowledge and expertise in the field, relationship building and play, presence and observation and mapping in order to prevent bullying among the children. In addition, several of the pedagogicals find that there is insufficient knowledge and competence in the early bullying behavior of children, which causes the behavior of bullying to be more challenging to discover.

2.0 Innledning

I dette kapitlet kommer jeg til å redegjør for bakgrunn av valg og tema for studien. Først kommer jeg til å presentere min valgte problemstilling og tilhørende forskningsspørsmål som jeg ønsker å svare på i min studie. Deretter vil jeg kort si noe om studiens oppbygging, struktur og avgrensning.

2.1 Bakgrunn og relevans for studien

Min bakgrunn for valg av denne studien er basert på tidligere arbeid med barn hvor jeg har erfart at det kan forekomme begynnende mobbeatferd blant noen av barna. Det har vekket min interesse for fenomenet og fått meg til å reflektere over hvorfor noen barn har en slik atferd. Studien er relevant fordi begynnende mobbeatferd er et begrep som stadig oftere blir brukt i dagliglivet. Begrepet har fått et økt fokus i blant annet den nye rammeplanen, som trer i kraft 1. August 2017 (Kunnskapsdepartementet, 2017). Den nye rammeplanen belyser barns begynnende mobbeatferd og gir begrepet økt fokus i arbeidet med barn. I følge den nye rammeplanen skal det være null toleranse for mobbing i barnehagen og personalet skal arbeide forebyggende og hindre mobbing og utestenging blant barna (Kunnskapsdepartementet, 2017). I denne sammenhengen finner jeg det relevant å se nærmere på pedagogiske lederes erfaringer med begynnende mobbeatferd, samt hvordan dette forebygges i barnehagen. Flere studier viser til at mobbing skjer i barnehagen, men at det dessverre ikke blir tatt på alvor av barnehagepersonalet (Lund, Godtfredsen, Helgeland, Nome, Kovac & Cameron, 2015). Tar man utgangspunkt i at barn må ha en trygg og god hverdag for å kunne lære og utvikle seg (Bru, Idsøe & Øverland, 2016), blir fenomenet begynnende mobbeatferd interessant å se nærmere på. Størksen (2013) påpeker viktigheten av å sette inn tiltak allerede i barnehagen. Dersom en ikke gjør det kan den aggressive atferden vedvare og øke med alderen (Størksen, 2013). Midtsand, Monstad og Søbstad (2004) har gjort undersøkelser som viser til at 20 % av barna som går i barnehagen opplever mobbing. Disse tallene forteller meg at vi har en jobb å gjøre. I denne sammenhengen ønsker jeg å rette søkelyset mot hvordan vi kan forebygge mobbing i barnehagen i lys av pedagogenes erfaringer. Dette er med på å forklare bakgrunnen for valg av min studie.

2.2 Studiens tema, problemstilling og forskerspørsmål

Temaet for denne studien er barns begynnende mobbeatferd og hvordan dette erfares av fire pedagogiske ledere som arbeider i fire ulike barnehager i den valgte kommunen. Fokuset har vært å belyse hvordan pedagogene erfarer og forebygger begynnende mobbeatferd ut fra den situasjonen de befinner seg i, det vil si som pedagogiske ledere for en avdeling i barnehagen. Funnene som kommer frem gjennom intervjuene med pedagogene vil bli drøftet i lys av teori og tidligere forskning på fenomenet. Hensikten er å få en forståelse av fenomenet begynnende mobbeatferd og hvordan man kan arbeide forebyggende, gjennom en kontinuerlig dialog med den innsamlede dataen og teori. Den valgte problemstillingen lyder som følger;

Hvordan erfarer og forebygger pedagogiske ledere barns begynnende mobbeatferd i barnehagen?

Forskningsspørsmål som er formulert og har hjulpet med til å svare på den valgte problemstillingen er;

1. Hvordan erfares og forebygges begynnende mobbeatferd ut fra teori og forskning?
2. Hvordan erfarer og forebygger de fire pedagogiske lederne begynnende mobbeatferd i barnehagen?

2.3 Studiens oppbygging, struktur og avgrensning

Etter presentasjonen av innledningen kommer teori og tidligere forskning på feltet til å bli presentert. I kapittel 4 vil det bli redegjort for studiens metode og forskningsdesign. Videre presenteres de pedagogiske ledernes erfaringer ved fenomenet, altså studiens funn, i kapittel 5. Funnene som kommer frem, gjennom intervjuene med pedagogene, diskuteres i kapittel 6. Funnene blir diskutert sammen med teori og tidligere forskning på feltet. Dette er for å få en dypere og bredere forståelse av pedagogenes erfaringer om studiens tematikk. Til slutt, i kapittel 7, vil studien bli kort oppsummert og konkludert. Studien er avgrenset til å belyse de fire pedagogiske ledernes erfaringer, ved begynnende mobbeatferd, gjennom å arbeide i barnehager innenfor den valgte kommunen.

3.0 Hvordan barns begynnende mobbeatferd og forebygging forstås ut fra teori og forskning

Denne studien retter søkelyset mot pedagogiske lederes erfaringer med og forebygging i møte med barns begynnende mobbeatferd. Flere studier belyser at barnehageansatte har vansker med å tro at begynnende mobbeatferd kan komme til syne blant små barn (Alsaker, 2014, Rørnes, 2007, Størksen, 2013 og Tremblay, 2010). I tillegg viser forskning at barnehageansatte ikke tar denne problematikken på alvor (Lund et al, 2015). Teori og forskning på dette feltet vektlegger viktigheten av kunnskap og kompetanse for å kunne håndtere barns begynnende mobbeatferd (Storfjord & Storfjord, 1997). Datainnsamling, tidligere forskning og teoretiske perspektiver danner til sammen grunnlaget for analyse og videre forskning. For å kunne analysere, diskutere og drøfte data som er blitt samlet inn vil det i dette kapitlet bli redegjort for min teoretiske tilnærming til denne studien. Det vil bli redegjort for teoretiske perspektiver og tidligere forskning på feltet, som er med på å belyse oppgavens problemstilling. Jeg kommer til å presentere begrepet mobbing og hva det innebærer, uttrykksformer som kan komme til syne i barnehagen, aggresjonsperspektivet og ulike tiltak man kan iverksette. De teoretiske perspektivene som belyses skal bidra til økt forståelse av fenomenets kompleksitet.

3.1 Mobbing

Her vil det bli redegjort for ulike definisjoner for begrepet mobbing og hvordan dette kan forstås ut i fra tidligere forskning og teoretisk perspektiv. Deretter vil jeg komme nærmere inn på mobbing i barnehagen, så belyse forskjellene mellom vold og mobbing og tilslutt ta for meg aggresjonsperspektivet, som kan være med å støtte opp om hvordan begynnende mobbeatferd kan komme til uttrykk blant barn.

Det finnes flere ulike definisjoner av begrepet mobbing. Olweus utførte sine første studier på 1970-tallet og definerte mobbing som følgende: ”En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere andre personer” (1992, s.17).

Videre sier han at offeret ikke har lett for å forvare seg selv og er ofte hjelpeløs overfor plageren(e). Han definerer mobbing som gjentatte negative handlinger, hvor det er en

intensjon om å påføre en annen skade eller ubehag (Olweus, 1992). Roland og Vaaland (2003) legger vekt på voldsaspektet og definerer begrepet mobbing slik:

Med mobbing eller plaging forstår vi psykisk og/eller fysisk vold mot et offer, utført av enkeltpersoner eller grupper. Mobbing forutsetter et ujevnt styrkeforhold mellom offer og plager, og at episodene gjentas over tid. Fysisk plaging, utestengning og erting er de vanligste formene for mobbing (s.8).

Det finnes mange forskjellige måter å definere ordet mobbing på. Olweus, Roland og Vaalands definisjoner er bare noen. Forskerne er enig om at det kalles mobbing når negative handlinger gjentar seg over tid for å skade en annen, samt at det foreligger ujevnheter i styrkeforholdet mellom mobberen og offeret. Bjørk (1999) hevder også at mobbingen er en maktutøvelse overfor offeret. Roland (2007) er enig med Bjørk og hevder at mobbing er tett knyttet opp mot det å få makt. Han sier at det finnes to drivkrefter bak mobbingen; makt over mobbeofferet og tilhørighet i en gruppe.

Mobbing blir ofte definert som en negativ eller ondsinnet atferd som er gjentakende og rettet mot en person som ikke har mulighet til å forsvare seg selv. Det vil si at det er en ubalanse i styrkeforholdet mellom mobbeofferet og mobberen. Mobbing er negative handlinger der hensikten er bevisst, eller ubevisst, å skade mobbeofferet (Roland, 2015). Mobberen har en intensjon om å skade noen andre og disse negative handlingene strekker seg over tid (Myklebust, 2015). Olweus (1992) skiller også mellom direkte og indirekte mobbing. Direkte mobbing kan være slag, spark, dytting, lugging, vonde og nedsettende kommentarer og utskjelling. Eksempler på indirekte mobbing er utestenging, manipulering, snakke stygt bak ryggen til noen, digital mobbing, isolering, ryktespredning og latterliggjøring (Myklebust, 2015). Denne formen er vanskeligere for voksne å fange opp fordi mobbingen er skjult (Myklebust, 2015). O`Connell, Pepler og Craig (1999) hevder at indirekte mobbing foregår i grupper og peker på at mobberen trenger en gruppe med venner bak seg som støtter han eller hennes negative handlinger. De slår fast at mobberen bruker makt og aggresjon, noe som gjør offeret maktesløs, både fysisk og psykisk, og offeret klarer ikke å forsvare seg selv (O`Connell, et al, 1999).

Mobbing involverer ofte flere enn bare mobbeofferet og mobberen. Andre barn kan også være delaktige i mobbingen som skjer. De kan blant annet la være å gi beskjed til en voksen, være

tilskuer eller være med å spre rykter (Midthassel, Auestad, Roland & Solli, 2006). De andre deltakerne er mobberens medløpere, de tilrettelegger for mobbingen, slik at mobbingen får fortsette. I følge Alsaker (2004) kalles disse for mobberens hjelpere. Mobberens hjelpere tar ikke initiativ til selve mobbingen, men de er der og støtter mobberen. For at utfrysning skal fungere forutsetter det at mobbeofferet har et ønske om å få være sammen med det barnet eller de barna som driver med mobbingen (Midthassel et al, 2006).

3.1.1 Mobbing i barnehagen

Det vi allerede vet er at mobbing skjer i barnehagen. Forskningsrapporten «Hele barnet, hele løpet; Mobbing i barnehagen» viser at mobbing ikke blir tatt på alvor av barnehagepersonalet (Lund et al, 2015). I tillegg så har læringsmiljøsenderet i Stavanger lagt frem en rapport som viser at flere barn viser en vedvarende tendens til å utestenge andre barn i lek, være fysisk aggressive ved blant annet lugging, slag og spark, eller erting. I rapporten tar de for seg hva foreldre og ansatte kan gjøre dersom de opplever at et barn mobber. De hevder at voksne har ansvar for å lede barna inn på et godt spor og for å kunne gjøre dette må de voksne ha tilstrekkelig med kunnskap om mobbing. Slik dette kan forstås har miljøet rundt barnet mye å si (Falck, 2013).

Størksen (2013) sier at arbeidet for å forebygge mobbing må starte allerede i barnehagen. Alsaker (2014) sier at det er ingen tvil om at mobbing skjer i barnehagen, men flere stiller seg enda kritisk til dette og mener at så små barn ikke er i stand til å utføre en så «ond» handling. Gjennom hennes forskning har hun funnet mobbing blant barn i alderen 5-7år, i både sveitsiske og norske barnehager. Størksen (2013) viser til tidligere forskning gjort av Tremblay der han peker på at mobbing også skjer blant barn i yngre alder. Samtidig sier Tremblay (2010) at det kan være vanskelig å finne ut hva som er intensjon bak handlingen når de er så små. Han sier at den mest fysisk aggressive perioden i barns liv er fra 2-3 år og at dette er en naturlig del av barns utvikling. Som voksne er det viktig at man avlærer slik atferd hos barna og viser at dette ikke aksepteres. Barna må forstå at dette kan oppleves vondt for andre. På denne måten kan barna få en empatisk forståelse. Han hevder at dersom barna ikke får rett veiledning fra voksne kan den aggressive atferden vedvare og øke med alderen (Størksen, 2013).

Rørnes (2007) påpeker at personalet i barnehager har vanskeligheter med å erkjenne at det finnes mobbing i barnehagen. Videre sier hun at det kan være vanskelig å forstå at små og uskyldige barn kan være i stand til å påføre et annet barn noe vondt med vilje. Björkqvist

(1994) hevder at barn under 11 år bruker direkte former for mobbing og ikke indirekte former. Dette mener han er fordi yngre barn mangler verbale ferdigheter. Björkvists (1994) forståelse utelukker at barn i barnehagen kan drive med indirekte mobbing grunnet manglende ferdigheter og utvikling. Flere studier motbeviser det Björkvist sier. Små barn, jenter som gutter, utøver ulike former for mobbing, både direkte og indirekte (Helgesen, 2015). Blant annet så har Crick, Casas og Mosher (1997) gjennomført en studie med et utvalg på 65 barn som var i alderen 3,5 år – 5,5 år hvor de finner både direkte og indirekte former for mobbing i barnehagen. Direkte mobbing som ble observert kunne være blant annet å dytte et annet barn av sykkelen, trusler, kaste ting på et annet barn dersom en ikke fikk sin vilje eller å ødelegge et annet barns lek (Crick et al, 1997). En annen studie utført av Ostrov, Wood, Jansen, Casas og Crick (2004) viste også at barnehagebarn kan drive med indirekte mobbing. De så at barna sladret på andre og fortalte hemmeligheter.

De fleste vil akseptere at det finnes aggressiv atferd i barnehagen, men de vil ikke erkjenne at aggresjonen er målrettet, eller med hensikt å plage eller utestenge andre barn fra fellesskapet. Midtsand, Monstad og Søbstad (2004) har gjennomført en undersøkelse som slår fast at det finnes mobbing i barnehagen. Gjennom sine undersøkelser fastslår de at 10-20% av barna som går i barnehagen opplever mobbing en til flere ganger i uken. Videre sier de at 6-8 % av barna som blir mobbet opplever dette som ubehagelig (Midtsand et al, 2004). Falck (2013) har publisert en rapport på Læringsmiljøsentret i Stavanger sine sider om ”Mobbing i barnehagen.” hvor hun viser til at forskere har blitt bedre til å ta hensyn til barns alder og utvikling når de forsker på begynnende mobbing blant barnehagebarn. Likevel er det mye som tyder på at barnehagebarn kan plage andre barn jevnlig, både verbalt og fysisk. Gjennom forskning har man sett at barn med begynnende mobbeatferd har en større sjanse for å fortsette med denne atferden videre opp i skolen (Falck, 2013).

Perren (2000) hevder at mobberne er aggressive barn og som angriper barn som de vet er svakere. Noen av dem som mobber kan være usikre barn og føle seg alene, og gjerne ha få venner. Noen fryder seg over å se andre barn på avdelingen bli redde og nyter respekten de får fra de andre barna. De hersker over de barna som blir redde, i tillegg til at de har noen venner som er med på å støtte de handlingene som blir utført (Storfjord & Storfjord, 1997). Som oftest er det en gruppe på 2-3 personer hvor en er leder. Denne gruppen danner et fellesskap som gjør at de er knyttet sammen gjennom å utføre negative handlinger mot et eller flere offer (Storfjord & Storfjord, 1997). ”Det er underlig at mennesker forenes gjennom et negativt

”prosjekt”” (Storfjord & Storfjord, 1997, s. 160). Storfjord og Storfjord (1997) forklarer at i noen tilfeller skjer dette fellesskapet i stor grad fordi at en er redd for selv å bli et offer for mobbingen. Det skaper en slags trygghet å være på mobberens side, være en del av gruppen og ”jatte” med (Storfjord & Storfjord, 1997).

3.1.2 Vold eller mobbing

Mobbing går ut på å påføre noen andre krenkelse, smerte eller frykt. Mobbing er voldsbruk og kan enten være psykisk eller fysisk vold. Fysisk vold er når noen dytter, slår, klyper, biter, sparking, kvelning, kloring osv. Psykisk vold kan være blant annet trusler, indirekte og direkte, degraderende atferd og kontrollerende atferd, utestenging, baksnakking, latterliggjøring og ydmykelser. Dersom volden skjer gjentatte ganger over tid vil det kalles for mobbing (Isdal, Andreassen & Thilesen, 2003). Et viktig skille mellom barn som mobber og barn som utøver vold er om det er makt eller aggresjon som ligger bak den negative handlingen. Mobbing vil først og fremst betegnes som et maktproblem, og vold vil betegnes som et aggresjonsproblem (Isdal et al, 2003). Et barn med voldsproblemer vil oftere oppleves som vanskeligere og mer utfordrende for de voksne, enn et barn som mobber. Dette er fordi mobberen blir usynlig når voldsutøveren blir synlig (Isdal et al, 2003). Mobberen er velkontrollert, vurderer og velger passende situasjoner. Voldsutøveren, derimot, er ukontrollert, eksplosiv, lite målrettet og systematisk, spontane og lite gjennomtenkte handlinger. Det er derfor viktig at voldsutøverene og mobberne ikke får samme ”straff”. Dersom man behandler voldsutfordringen på samme måte som man ville gjort dersom et barn mobber, vil en i verstefall kunne bidra til at aggresjonen øker fordi det vil føle seg tråkket på, krenket og utstøtt. (Isdal et al, 2003).

3.1.3 Aggresjonsperspektivet

Roland (2011) har utarbeidet et hefte som baserer seg på ”Respektprogrammet”. Her tar han for seg aggresjonsperspektivet, reaktiv- og proaktiv aggresjon. Aggresjonsvansker har en negativ påvirkning på læring og utvikling, ikke bare for barnet med aggresjonsvanskene, men også de andre barna rundt. Det viser seg at mange pedagoger er usikre på hvordan de skal håndtere en slik atferd. Aggresjon kan deles inn i to hovedformer; reaktiv aggresjon og proaktiv aggresjon. Disse to formene krever at pedagoger har kunnskap og kompetanse om hvordan de skal håndtere de to ulike typene (Roland, 2011).

Reaktiv aggresjon har sine røtter i sinne og frustrasjon og kan komme til syne gjennom blant annet slag, spark eller lugging. Den reaktive aggresjonen kan man se helt fra barna er 2-3år (Roland, 2015). Et barn som er reaktiv vil ofte vise et hissig temperament, lar seg provosere lett og frustrasjonsterskelen er lav. De kan ofte beskrives som uberegnelige og tolker andre barns utspill på en negativ og/eller fiendtlig måte (Roland, 2011). Drivkraften bak reaktiv aggresjon er frustrasjoner og/eller provokasjoner. En kan oppleve en trøtthetsfølelse og utladning etter at en har utøvd reaktiv aggresjon. Denne typen aggresjon er lite planlagt og opptrer ofte i øyeblikket. Denne formen for aggresjon er ofte synlig for omgivelsene. Barn med en reaktiv aggresjonsproblematikk har større vansker for å sosialisere seg med jevnaldrende barn og erfarer oftere negative opplevelser. Disse barna er ofte utsatt for mobbing og avvísning fra jevnaldrende barn. Når et reaktivt barn blir utsatt for avvísning kan det skape frustrasjon fordi det ikke får tilfredsstilt sitt behov for vennskap og nærhet. (Roland, 2011). Roland (2015) viser også til at mobbeofre blant yngre elever skårer høyere enn gjennomsnittet når det kommer til reaktiv aggresjon. Et annet interessant funn er at reaktiv aggresjon henger sterkt sammen med det å mobbe andre, når proaktiv aggresjon uteblir. Som nevnt tidligere er reaktiv aggresjon forbundet med impulsivitet. Olweus (1993) hevder at impulsiviteten er en av årsakene til mobbingen, mens Roland og Idsøe (2001) bekrefter at mobberne er mer reaktive enn andre, men dette ikke er selve årsaken til at mobbingen skjer.

Proaktiv aggresjon kan forekomme helt ned i 4/5 årsalderen (Roland, 2015). Det vil si at barna har en intensjon om å få makt, status eller en belønning gjennom å utføre en negativ handling (Roland, 2011). Roland (2011) hevder at de negative handlingene må skje gjentatte ganger for at det skal kalles mobbing. Denne formen beskrives ofte som "usynlig". Opphavspersonen til de negative handlingene kan være svært vanskelig å finne. Dermed vil også håndteringen av slike utfordringer ofte bli komplisert. Det er mye som viser til at disse barna har en slags statusposisjon i forhold til de andre jevnaldrende barna. Et begrep som viser seg ofte å gå igjen hos proaktive barn er at de får et "utbytte". Med det menes at de ofte har forventinger om å få en belønnende effekt som følge av sine negative handlinger mot andre. Handlinger som blir karakterisert som proaktive kan være utfrysing og utestengning, maktdominans og ryktespredning. Makt og tilhørighet er to belønninger som kan gi sterke sosiale gevinster. Disse gevinstene blir drivkraften bak de negative handlingene. Denne typen aggresjonsatferd er planlagt og relativt beregnende, det er en intensjon bak den negative handlingen og intensjonen kan være å få belønninger som makt, status eller tilhørighet. En annen viktig faktor i den proaktive aggresjonen er provokasjonen. Det vil si at en med hensikt

provoserer frem en reaksjon hos et annet barn og reaksjonen brukes til anklage. For eksempel at barnet blir så frustrert og sint at det ender opp med å sparke eller slå. Barnet som provoserer påpeker noe hos det andre barnet som er negativt (Roland, 2015). Proaktiv aggresjon viser en klar sammenheng med mobbeatferd hos barn og unge. Roland (2015) viser til et resultat som tilsier at proaktive barn i stor grad mobber andre barn.

I denne delen har fokuset vært å belyse ulike teoretiske og forskningsbaserte definisjoner på begrepet mobbing, mobbing i barnehagen, forskjell på vold og mobbing og hvordan aggresjonsperspektivet kan være med å belyse mobbeatferd blant barn. Videre vil det bli redegjort for ulike tiltak som forebygger begynnende mobbeatferd.

3.2 Tiltak som forebygger begynnende mobbeatferd

Tiltak som det fokuseres på her for å kunne arbeide forebyggende er tidlig innsats, verdien av kunnskap, foreldresamarbeid, nærvær, observasjon og kartlegging, betydningen av vennskap og sosial kompetanse og til slutt den autoritative voksenrollen.

3.2.1 Tidlig innsats

Med tidlig innsats menes at man setter inn tiltak med en gang man ser at et barn har behov for det. Ved å sette inn tiltak så tidlig som mulig kan en hindre at problemet eller utfordringen vokser seg større. Dette vil være forebyggende arbeid og, om nødvendig, avdekke vansker hos et barn (Fandrem, Fuglestad, Løge, Roland & Westergård, 2013). Den nye rammeplanen, som trer i kraft 1. August 2017, viser et økende fokus mot barns begynnende mobbeatferd.

Rammeplanen viser til at personalet skal forebygge og hindre utestenging og mobbing blant barna. Det skal være nulltoleranse for mobbing i barnehagene (Kunnskapsdepartementet, 2017). Det er også verdt å nevne at utdanningsdirektoratet (Utdanningsdirektoratet, 2016) har publisert et dokument hvor de forklarer at de først og fremst retter oppmerksomheten mot de negative handlingene, for å kunne forebygge og håndtere mobbeatferd. De omtaler barna det dreier seg om ved å si barn som blir ”utsatt for mobbing” og barn som ”utsetter andre for mobbing”, istedenfor å bruke mobber og mobbeoffer (Utdanningsdirektoratet, 2016, s.11).

Tremblay (2010) hevder at problematferd i stor grad starter i tidlig alder. Den fysiske aggresjonen kommer til syne i 3-4 årsalderen og dreier seg blant annet om slag, spark, biting og dytting. Videre sier han at tiltak som er rettet mot små barn med vansker har langt større effekt jo tidligere enn starter (Tremblay, 2010). Hvis barn møter gode sosiale miljøer vil de

tilegne seg en sosialt akseptert atferd. Dersom vi ikke setter inn tiltak tidlig nok kan problemene følge barna langt opp i ungdomsalderen og den negative utviklingen får fortsette. Forskning viser at barn som har en reaktiv aggresjon, uten at det settes inn tiltak, har større sjanse for å bli avvist av jevnaldrende, bli kriminelle og sliter mer med skolefagene (Fandrem et al, 2013).

3.2.2 Verdien av kunnskap

Storfjord og Storfjord (1997) har skrevet en bok som heter ”Stopp mobbingen!”. I denne boka tar de blant annet for seg ulike tiltak en kan iverksette for å få slutt på eller redusere mobbingen. Først og fremst må vi involvere oss, tørre å ta tak i problemet og bruke oss selv i kampen mot mobbing, hevder de. Det å vite og ha innsikt i problemet, bruke tid på å sette seg inn i mobbeproblemet hjelper ikke ene og alene. Man må handle, viss ikke har man ikke gjort noe for faktisk å hindre at mobbingen får skje. Pikas (1976) sier at det viktigste er at en først hjelper og senere forsker. Gjennom å involvere seg, vise tillit og å gi beskyttelse til mobbeofferet er dette til stor hjelp. På den andre siden må vi ha kunnskap om hvordan vi kan mestre situasjonen, hvordan vi kan opprette en kommunikasjon og ikke minst vite noe om hvordan mennesker kan reagere (Storfjord & Storfjord, 1997). Det er en sammensatt problematikk som vi er nødt for å sette oss inn i. Samtidig er det viktig å få foreldrene på banen for å kunne ta tak i problemet, både i barnehagen og hjemme. (Storfjord & Storfjord, 1997).

Har man et barn som viser en negativ atferd er det viktig at personalet har en felles forståelse av hva problemet er. På denne måten vil det være enklere å sette inn tiltak (Fandrem et al, 2013). Personalet må være enige om en felles strategi for at de skal kunne få slutt på problematferden (Roland, 2011). Dette forutsetter at de har kompetanse om hvordan de kan håndtere problemet, samtidig hevder Roland (2011) at pedagogene må arbeide for å utvikle en kollektiv strategi for å kunne håndtere den krevende atferden.

Forskning viser at det er en klar sammenheng mellom aggressiv atferd i tidlig alder og utvikling av antisosial atferd. Derfor er det viktig at vi starter forebyggingen så tidlig som mulig når en observerer negativ atferd (Webster-Stratton, 2005). Roland (2015) påpeker at for å få til en effektiv forebygging av mobbing er det svært verdifullt og viktig at de voksne har en sterk vilje og evne til å ville avdekke mobbing. Dersom mobbing blir oppdaget på en skole er det dessverre flere som praktiserer mekling for å prøve å løse mobbesituasjonen. Dette

mener Roland (2015) sender feil signaler til mobber og mobbeoffer. ”Mekling forutsetter nemlig at begge partene skal gi noe, og at de er noenlunde like ressurssterke” (Roland, 2015, s. 24), i tillegg forutsetter det at det skal ligge en konflikt til grunn. Slik er det ikke i mobbetilfeller. Partene er langt fra like sterke og det kan heller ikke betegnes som en konflikt, men et overgrep fra mobberens side. Mobbing kan defineres som gjentatte overgrep mot en annen som ikke har mulighet for å forsvare seg. Roland (2015) hevder også at mekling fort kan føre til at mobbeofferet får skylden.

3.2.3 Foreldresamarbeid

Roland (1997) har skrevet en håndbok til foreldre som handler om mobbing. Han skriver blant annet om viktigheten av å ha gode og positive forbilder. Videre sier han at det oppstår et tomrom dersom ansvarlige voksne mangler i barnas liv. Barna mister derfor muligheten til å knytte seg til positive forbilder, gode og ansvarlige voksne. For at barnet skal oppleve trygghet trenger det å erfare at voksenpersoner rundt dem viser vennskap og omsorg overfor hverandre. Det vil ha stor positiv betydning for et barns forståelse av sosialt samvær med andre. Barn erfarer at nærhet mellom to personer ikke betyr at de har et negativt forhold til en tredje person. Dette kan være vanskelig å oppnå dersom det er en negativ spenning mellom for eksempel mor og far. Det kan bidra til at voksne omtaler hverandre på en negativ måte og har en negativ væremåte mot andre. Barnet lærer seg at det er ”vi” mot ”de andre”. (Roland, 1997).

3.2.4 Nærvær

Det sies at den beste og tryggeste forebyggingen av mobbing, er når de voksne kan bidra til at det skapes vennskap mellom barn. For å få dette til må du bruke deg selv i prosessen. La barna få et eierskap ved selv å sette i gang og velge aktiviteter og lek. Da gjennomføres aktivitetene og leken på barnas premisser og dette vil kunne danne nye vennskap mellom barna. Vi voksne må være tilstede, veilede barna og legge til rette for at barna skal få denne muligheten. Barna opplever det som positivt når de får ansvar for seg selv og andre. Men skulle det oppstå mobbing eller konflikter så er det de voksnes ansvar å gripe inn (Sandsmark, 2012).

3.2.5 Observasjon og kartlegging

For å kunne avdekke mobbing er observasjon et godt verktøy, særlig når det gjelder skjult mobbing. Loggbok og systematisk observasjon er gode redskaper man kan ta i bruk for å avdekke og hindre mobbing (Myklebust, 2015). På denne måten kan man tidfeste og skrive

ned de ulike mobbeepisodene. Det er typisk at mobberne ofte vil prøve å bortforklare den skjulte mobbingen, derfor kan det være nyttig å kunne vise til konkrete hendelser. Dersom en mistenker skjult mobbing bør man informere om dette til de andre voksne som jobber med barna (Myklebust, 2015). For å kunne observere skjulte mobbeformer, hevder Myklebust (2015) at man må ha kunnskap om de uttrykksformene som jenter og gutter benytter seg av. For å arbeide mot mobbing er man avhengig av et godt samarbeid mellom lærere, ledelsen og foreldre. Det krever innsats fra både lærere, ledelsen og foreldre for å kunne arbeide mot mobbing. Dersom man har støtte fra både kollegaer og ledelsen kan det gjøre arbeidet mer effektivt. Da har man støttespillere man kan lene seg på når arbeidet blir krevende. Å arbeide med skjult mobbing kan være veldig belastende, og det er derfor viktig at en ikke blir stående alene i saken. Foreldrenes engasjement er helt essensielt for å kunne få slutt på mobbingen. Dette er fordi det ofte er de som kjenner barna sine best (Myklebust, 2015).

Medspillere, som pedagoger eller assistenter, spiller en svært sentral rolle for at man skal kunne avdekke og forebygge skjult mobbing. Dersom man har flere man kan spille på lag med så har man flere øyner som kan se, observere og følge med (Myklebust, 2015). En assistent vil gjerne se barnet i en annen situasjon enn det en selv gjør og dermed kan assistenten observere atferd som ikke forekommer når du selv er tilstede. Det er typisk at jenter forandrer væremåte, alt etter hvem de er sammen med. De kan gjerne opptre høflig og respektfullt overfor en lærer, samtidig som de kan være frekke og respektløse ovenfor noen av de andre barna (Myklebust, 2015). Utfordringen her er at personalet som opplever den positive atferden har vanskelig for å tro at samme barn, som er så høflig og grei, kan være så frekk mot et annet barn i en annen sammenheng (Myklebust, 2015).

3.2.6 Betydningen av vennskap og sosial kompetanse

”Vennskap kan defineres som et gjensidig emosjonelt bånd mellom to individer, som varer over tid” (Sandsmark, 2012, s. 41). Gjennom lystbetont lek sammen med andre barn har de et godt grunnlag for å utvikle sosial kompetanse og deretter danne vennskap med andre barn. Barn lærer mens de har det gøy og de lærer gjennom lystbetont og frivillig lek. Ved tidlige møter og samspill med voksne utvikles barns lekkompetanse. (Sandsmark, 2012). I barnets første leveår dannes det en grunnleggende tillit eller mistillit til omverden. Dette avhenger av hvordan barnets grunnleggende behov, fysisk og psykisk, er blitt ivaretatt og møtt av dets omsorgspersoner. Dersom et barn ikke har en god og trygg tilknytning til en eller flere voksne, har det et dårligere utgangspunkt for å kunne lykkes sammen med andre barn. For at

barn skal kunne lykkes sammen med andre barn og etablere vennskap med jevnaldrende er det helt nødvendig at de får et godt samvær sammen med en eller flere voksne. Dette er noe vi kan gi dem i barnehagen og dermed er det viktig at vi legger til rette for barnas læring og utvikling, og samtidig har tilstrekkelig med kunnskap. Vi må vite hva barn trenger av sosial kompetanse og hvordan vi kan hjelpe barna til å utvikle det (Sandsmark, 2012).

Det viser seg at mobbing har en sammenheng med fravær (Egger, Costello & Angold, 2003). Barn kan få en utrygg følelse dersom de gjentatte ganger opplever vold og trusler, blir utstengt fra lek og aktiviteter, aldri blir valgt og føler seg alene og opplever mobbing. Det blir et utrygt læringsmiljø for barnet (Bru, Idsøe & Øverland, 2016). For at barn skal kunne være med i leken med andre jevnaldrende trenger de en viss grad av sosial kompetanse. Barna trenger erfaring med lek, de må vite hvordan de kan komme seg inn i en lek som pågår, de må ville leke, de må kunne forstå hva leken dreier seg om og, sist men ikke minst, kunne opprettholde og videreutvikle leken (Sandsmark, 2012). For det er nettopp sammen med andre en blir noe og det er sammen med andre at en blir bekreftet som en viktig og betydningsfull deltaker (Glaser, Moen, Mørreaunet & Søbstad, 2011).

3.2.7 Den autoritative voksenrollen

Helgesen (2015) har skrevet en bok om «mobbing i barnehagen, et sosialt fenomen». Hun understreker viktigheten av tydelige og varme voksne i møte med mobbing i barnehagehverdagen. Baumrind (1991) og Roland (2011) forklarer og diskuterer hvor avgjørende den autoritative voksenrollen er for å kunne forhindre og forebygge at mobbing skal skje.

Den autoritative voksenrollen er svært nyttig når en skal håndtere problematferd. Den autoritative voksenrollen innebærer at den voksne bygger relasjoner sammen med barnet, samtidig som den består av kontroll og grensesetting (Roland, 2011). Tydelighet, grensesetting, struktur og forutsigbarhet, sammen med varme og gode relasjoner sammen med barnet er en god beskrivelse av hva den autoritative voksenrollen må inneholde (Roland, 2011). Man må bygge relasjoner i ”fredstid”. På denne måten er det større sannsynlighet for at barnet vil høre på det den voksne sier dersom en er nødt til å veilede, irettesette og sette grenser for barnet. Roland (2011) hevder at ved å arbeide med relasjonsbygging vil det kunne gi oss et bedre utgangspunkt for å komme i en god posisjon til grensesetting.

Det har vist seg at autoritative voksne er med på å redusere mobbing (Roland, 1999). Ved å se på autoritativ klasseledelse kan en se at lærerne kan hindre og påvirke potensielle plagere indirekte gjennom en klar, tydelig og støttende sosial struktur i klassene. Autoritativ klasseledelse kan også påvirke potensielle plagere direkte når læreren er tydelig og viser at mobbing ikke er akseptert. Læreren har omsorg for elevene sine og kan styre elevens atferd, altså en kombinasjon av krav og støtte, som er med på å redusere proaktiv aggresjon (Roland, 2015).

Denne delen har tatt for seg ulike tiltak man kan iverksette og hvordan man kan arbeide forebyggende. De ulike tiltakene som er belyst er tidlig innsats, verdien av kunnskap, foreldresamarbeid, nærvær, observasjon og kartlegging, betydningen av vennskap, sosial kompetanse og empati, og den autoritative voksenrollen. Det vil i neste kapittel, bli redegjort for studiens metodiske tilnærming.

4.0 Metode og forskningsdesign

Dette kapittelet redegjør for studiens metodiske tilnærming. Gjennomførelsen av undersøkelsen, det kvalitative forskningsintervjuet, utvalg, etikk og studiens reliabilitet og validitet. I dette forskningsprosjektet er det anvendt kvalitativ metode med intervju. En kvalitativ metode er en forskningsmetode som beskriver og analyserer fenomeners karaktertrekk og egenskaper (Malterud, 2011). I et kvalitativt forskningsprosjekt er det en åpen interaksjon mellom forsker og informant, i tillegg til at forståelse og nærhet til informantene vektlegges (Tjora, 2012). Målet med dette forskningsprosjektet er å rette søkelyset mot pedagogiske leders erfaringer med og forebygging av begynnende mobbeatferd i barnehagen. Begrunnelsen for dette valget er at forskning har vist at begynnende mobbeatferd forekommer i barnehagen og at personalet ikke tar denne problematikken på alvor (Lund et al, 2015). Det vil ha store konsekvenser for enkeltindividet og samfunnet dersom mobbeproblematikken ikke blir tatt tak i (Fandrem et al, 2013). Problemstillingen lyder derfor slik: ”Hvordan erfarer og forebygger pedagogiske ledere barns begynnende mobbeatferd i barnehagen?”.

4.1 Design og gjennomføring av undersøkelsen

Dette er en kvalitativ undersøkelse hvor det er blitt tatt i bruk en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming til analysen. Det vil si at studien bygger på ”..teorier om menneskelig erfaring (fenomenologi) og fortolkning (hermeneutikk)” (Malterud, 2012, s.19). Metoden er valgt på grunnlag av hva som er formålet med studien og den valgte problemstillingen (Dalen, 2011). Målet med studien er å utforske hvordan pedagoger erfarer og forebygger barns begynnende mobbeatferd i barnehagen. Det vil nå bli redegjort for fenomenologi, deretter vil det bli belyst hvorfor hermeneutikk er sentral i forhold til min studie.

4.1.1 Fenomenologi

I min studie står fenomenologien helt sentralt. Det vil si at den bygger på teorier om menneskelige erfaringer og opplevelser ved et fenomen (Malterud, 2012). Jeg har valgt en innfallsvinkel der jeg kommer til å se nærmere på pedagogiske leders erfaringer med og forebygging barns begynnende mobbeatferd i barnehagen. I følge Kvale og Brinkmann (2015) tar man utgangspunkt i å forstå sosiale fenomener ut fra informantens perspektiver og erfaringer for å beskrive verden slik den oppfattes av informantene. Videre blir det beskrevet at

fenomenologien tar utgangspunkt i at det mennesker oppfatter er den virkelige virkeligheten (Kvale & Brinkmann, 2015). Husserl grunnla fenomenologien rundt år 1900. Senere ble den videreutviklet av Heidegger, og deretter Sartre og Merleau-Ponty. Husserl og Heidegger utvidet fenomenologien til å omfatte menneskets livsverden. Sartre og Merleau-Ponty ønsket at fenomenologien også skulle ta ”hensyn til kroppen og menneskers handlinger i historisk sammenheng” (i Kvale & Brinkmann, 2015, s.44). Fenomenologien har vært helt sentral for avklaring av forståelsesformen i det kvalitative forskningsintervjuet, når en innsnevrer intervjuet til intervjupersonenes opplevde betydning og livsverden (Kvale & Brinkmann, 2015).

4.1.2 Hermeneutikk

Hermeneutikk betyr læring om tolkning. Hermeneutikken legger stor vekt på forståelse og fortolkning. Informantens utsagn om opplevelser og hendelser må fortolkes av forskeren. Denne fortolkningen bygger blant annet på informantenes direkte uttalelser og videreutvikles i dialog med forsker og sammen med det empiriske datamaterialet (Dalen, 2011). I denne studien er informantens utsagn tolket og satt inn i en sammenheng, for å kunne redegjøre for en dypere forståelse. Forskerens førforståelse og den aktuelle teorien om fenomenet vil være med å påvirke fortolkningen (Dalen, 2011). Analysen av resultatet har jeg sett i forhold til teori og forskning på feltet og latt det spille sammen, hvor jeg som forsker har undersøkt del og helhet.

4.2 Kvalitativt forskningsintervju

For å få tak i pedagogiske leders erfaringer med og forebygging av barns begynnende mobbeatferd er et kvalitativt forskningsprosjekt blitt tatt i bruk, der det har blitt brukt intervju som verktøy. I følge Thagaard (2016) finnes det flere ulike måter å utforme et forskningsintervju. Gjennom å samtale med mennesker kan man få et innblikk i hva som foregår i den enkeltes tankeverden. Man kan få tak i deler av en persons liv, som vil være vanskelig å kunne fange opp på en annen måte (Postholm, 2011). I denne studien ble det brukt semistrukturerte intervju for å samle inn data. Det som kjennetegner denne formen for intervju er at den har en rekke temaer som skal dekkes og er preget av åpenhet i forhold til å endre rekkefølge og formulering av spørsmål under intervjuet. Det er en planlagt, men fleksibel samtale som har som formål å få tak i erfaringer fra intervjupersonenes livsverden (Kvale & Brinkmann, 2015). Spørsmålene ble utarbeidet på forhånd, men var fleksible i forhold til formulering, samt rekkefølgen de ble stilt i. På grunn av fleksibiliteten i en slik intervjuform, var det også rom for å stille oppfølgende spørsmål for å utdype intervjupersonenes svar. På

denne måten kan en oppklare eventuelle misforståelser, samtidig som det vil gi en bredde i intervjuet (Thagaard, 2016).

Målet med et semistrukturert intervju er å innhente beskrivelser fra intervjupersonenes livsverden, for deretter å kunne fortolke betydningen (Kvale & Brinkmann, 2015). I følge Dalen (2011) omfatter personenes livsverden som deres opplevelse av hverdagen og hvordan de forholder seg til dette. I forhold til denne studien vil det bli pedagogers erfaringer og forebygging av barns begynnende mobbeatferd i barnehagen. I et semistrukturert intervju kan informantene komme med innspill og tilleggsopplysninger som ikke er formulert i intervjuguiden (Dalen, 2011). Formålet med å gjøre et intervju er å få fyldig og omfattende informasjon om hvordan informantene opplever sin livssituasjon, og hvilke synspunkter, erfaringer og perspektiver de har på de temaene som blir tatt opp i intervjuet. På denne måten gir intervjuet et godt grunnlag for å få innsikt i informantens personlige erfaringer, følelser og tanker (Thagaard, 2016).

Et viktig mål innenfor kvalitative intervjuer er å utforske de temaene vi søker å få informasjon om. Man må oppmuntre intervjupersonene til å gi fyldige svar, samt stille spørsmål som inviterer dem til å reflektere over temaene som man ønsker å få mer informasjon om (Thagaard, 2016). I intervjuet ble det lagt vekt på å ha åpne og varierte spørsmål om intervjuernes opplevelser og erfaringer. Åpne spørsmål inviterer intervjupersonen til å presentere sine synspunkter og erfaringer (Thagaard, 2016). Det var viktig å få en god og fyldig forståelse av intervjupersonenes erfaringer og opplevelser. Det ble derfor utformet åpne spørsmål i intervjuguiden slik at en kunne gå i dybden og få fyldige svar.

Under intervjuene var det viktig å være anerkjennende i væremåten. Intervjuet ble innledet med å gjenta hva som var temaet og at det skulle komme tydelig frem at jeg var ute etter intervjupersonenes erfaringer med barns begynnende mobbeatferd i barnehagen og hvordan de arbeider forebyggende. Under intervjuene var jeg ydmyk og gav uttrykk for at jeg ikke hadde noen fasit på spørsmålene som ble stilt. Jeg var bevisst på min rolle som intervjuer og mine meninger og oppfatninger ble holdt utenfor (Dalen, 2011). Det viktigste ble å fokusere på og lytte og vise genuin interesse for det intervjupersonene fortalte. På denne måten viser en anerkjennelse overfor intervjupersonene, gjennom hvordan en stiller spørsmålene, samt hvordan en lytter (Dalen, 2011). Å kunne lytte og ta seg tid til å høre på det intervjupersonene

forteller er en nødvendig forutsetning for at intervjuet skal kunne brukes. Det er informantenes verbale erfaringer og opplevelser som danner datamaterialet for studien (Dalen, 2011).

4.2.1 Intervjuguide og prøveintervju

Det ble utarbeidet en intervjuguide som omfatter sentrale temaer og spørsmål som dekker de områdene som er viktige å belyse i studien (Dalen, 2011). Jeg ønsket å belyse pedagogers erfaringer og forebygging av barns begynnende mobbeatferd i barnehagen. Intervjuguiden bestod av åpne spørsmål og spørsmålene skulle få intervjupersonene til å åpne seg opp og fortelle om sine erfaringer og opplevelser. Når intervjuguiden ble utarbeidet hadde jeg fokus på å ha klare og tydelige spørsmål, ledende spørsmål ble luket bort. Ledende spørsmål ble tatt vekk fordi det kan hindre intervjupersonen i å komme med utfyllende svar, og dermed ble det lagt vekt på å utforme åpne spørsmål (Dalen, 2011).

Før intervjuet startet, og før lydbåndopptakeren ble satt på, introduserte jeg meg selv og fortalte kort om temaet jeg ønsket å belyse i min studie. Jeg la vekt på at jeg var interessert i deres forståelse, oppfatninger og erfaringer rundt temaet. Jeg innledet intervjuet med å spørre om de kunne beskrive en god relasjon mellom barn i barnehagehverdagen. Dette gjorde jeg fordi jeg opplever at alle som arbeider med barn har en forståelse eller tanke rundt hva det vil si å ha en god relasjon til en annen. Under intervjuet oppmuntret jeg intervjupersonene til å komme med eksempler og stilte oppklaringsspørsmål for å forsikre meg om at jeg hadde forstått dem rett. Etter at jeg hadde stilt de spørsmålene jeg ønsket, skrudde jeg av lydbåndopptakeren og spurte dem hvordan de syntes det var og blir intervjuet med bruk av lydbåndopptaker. Etter første og andre intervju, ble det gjort noen endringer i måten jeg stilte spørsmålene og hvilke spørsmål jeg syntes jeg kunne utelate i de neste intervjuene.

I en kvalitativ intervjustudie skal det foretas prøveintervjuer for å kunne prøve ut intervjuguiden og for å teste hvordan en selv er som intervjuer (Dalen, 2011). Før jeg gikk i gang med intervjuene hadde jeg et prøveintervju med en pedagogisk leder som arbeider i barnehage, for å teste ut intervjuguiden. Her fikk jeg prøvd ut lydbåndopptakeren og fikk tilbakemeldinger på hvordan spørsmålene var formulert. Dermed kunne jeg gjøre viktige og nødvendige endringer for å forbedre intervjuguiden og bli bevisst på min egen væremåte under intervjuene.

4.2.2 Utvalg av informanter

Informantene i denne studien er, som nevnt, pedagogiske ledere som arbeider i barnehager med barn fra 0-6 år. Årsaken til at jeg valgte å intervju pedagogiske ledere, var at jeg var ute etter deres erfaringer og opplevelser rundt barns begynnende mobbeatferd. Det er de pedagogiske ledernes ansvar å ivareta barna på avdelingen og sette inn tiltak dersom det trengs. Det er de, sammen med assistentene, som ser barna i samspill med andre. Med andre ord har de muligheten til å fange opp barn som mistrives eller barn som har en begynnende mobbeatferd. Intensjonen var å finne informanter som kunne bidra med erfaringer som kunne belyse barns begynnende mobbeatferd og hvordan de arbeider forebyggende, og på denne måten styrke oppgavens troverdighet. Dermed ble strategisk utvalg benyttet for å rekruttere informantene til intervjuene. Det vil si at en velger deltakere som har de egenskapene og kvalifikasjonene som vil være hensiktsmessige i forhold til problemstillingen jeg har valgt (Thagaard, 2016). I følge Tjora (2012) er en hovedregel innenfor kvalitative intervjustudier at man velger informanter som kan gi reflekterte svar i henhold til det aktuelle temaet for studien. For å kunne få svar på problemstillingen, og for å kunne få tak i erfaringer og mest mulig reflekterende svar, var det derfor relevant å velge pedagogiske ledere som arbeider med barn i alderen 0-6 år.

Jeg valgte å intervju fire pedagoger fra ulike barnehager i samme kommune. For å få tak i informanter ble det sendt ut et informasjonsskriv til alle barnehagene i den valgte kommunen. Mailadressene til de offentlige og private barnehagene i kommunen ble funnet via internett på kommunens nettsider. Deretter ble det sendt ut et informasjonsbrev til alle barnehagene i kommunen. Informasjonsbrevet inneholdt først en kort presentasjon av meg selv, deretter en kort presentasjon om hva forskningsprosjektet dreide seg om, metoden som ville bli brukt, samt informasjon om taushetsplikt. Det ble skrevet en konkret forespørsel hvor det stod at det var ønskelig å få tak i fire pedagogiske ledere som kunne stille til intervju, men at dette var avhengig av hvor mange som meldte sin interesse. I følge Thagaard (2016) er en av retningslinjene, innenfor et kvalitativt utvalg, at utvalget ikke bør være så stort at de ikke er mulig å gjennomføre grundige analyser. I forhold til tidsrammene var det mest hensiktsmessig å ha et utvalg på rundt fire informanter og dermed hadde jeg muligheten til å gå i dybden og gjennomføre grundige analyser. Tilslutt var det lagt ved en samtykkeerklæring som vi skrev under på sammen, før vi startet intervjuet.

Etter at informasjonsskrivene var sendt ut tok jeg kontakt med styrerne i barnehagene via telefon, ettersom responsen var lav. I følge Tjora (2012) bør man være klar over at det kan være

utfordrende å få tak i informanter, særlig dersom man studerer ømfintlige temaer. Styrene satte meg i kontakt med pedagogiske ledere som kunne være interessert i å stille til intervju. Det ble opprettet en dialog mellom informantene og meg via telefon og mail. Det ble avtalt tidspunkt for intervjuene med de informantene som ønsket å delta. Intervjuene foregikk på informantens arbeidsplass, på et kontor eller møterom, slik at vi kunne sitte uforstyrret gjennom intervjuet.

4.2.3 Gjennomføring av intervjuer

Det ble avtalt tid og dato for når intervjuene skulle gjennomføres. Jeg møtte opp i den barnehagen de arbeidet i, hvor vi gjennomførte intervjuene. Dette var for at det skulle være enklere for informantene å stille til intervju, ettersom de sparte tid på at jeg møtte opp på deres arbeidsplass. På forhånd avtalte vi at vi skulle sitte uforstyrret på et kontor eller møterom. Intervjuene varte i ca. 1 time. Det hele startet med at vi hilse på hverandre og fortalte kort om hvem vi var. Etterpå gikk vi gjennom samtykkeerklæringen og signerte den sammen. Jeg fortalte om taushetsplikten og viktigheten av å ikke nevne navn på blant annet barn, ansatte, barnehage og kommune. Jeg forklarte hvorfor jeg ønsket å ta opp intervjuet på lydbånd, at dette ble transkribert og analysert av meg. I tillegg informerte jeg om at det var frivillig å delta og at lydopptaket anonymiseres og slettes når sensuren har falt.

Under intervjuet la jeg vekt på å stille åpne spørsmål. Det ble stilt tilleggsspørsmål ut i fra hva pedagogene uttrykte. For å forsikre meg om at jeg hadde forstått informantene rett ble det også stilt oppklaringsspørsmål. Jeg lyttet aktivt til det informantene fortalte og bekreftet det de uttalte gjennom blant annet å nikke. For å kunne holde meg til temaet var intervjuguiden et viktig redskap. Det hjalp meg til å belyse de perspektivene jeg ønsket og til å stille gode og åpne spørsmål. ”Det viktigste er å ha evnen til å lytte og å kunne vise en genuin interesse for det informantene forteller” (Dalen, 2011, s.32). På denne måten anerkjenner en det informantene uttrykker. Samtidig må man la informantene få tid til å fortelle og gi informantene mulighet til å reflektere over et spørsmål (Dalen, 2011). Etter at intervjuet var gjennomført og lydbåndopptakeren var slått av, hadde vi en avsluttende samtale. Vi pratet om hvordan de opplevde intervjusituasjonen, i tillegg til at de kunne stille meg spørsmål dersom de lurte på noe. I følge Dalen (2011) er det viktig at en ikke bare ”stikker av” etter at man har fått det man ønsket. Informantene gir av sin tid, og informantene trenger også å føle at jeg gir av min tid (Dalen, 2011).

4.3 Oppgavens vitenskapelighet

Her vil det bli redegjort for oppgavens vitenskapelighet. Derfor vil det være sentralt å se nærmere på min rolle som forsker og hvordan den kan påvirke resultatene, og til slutt oppgavens reliabilitet og validitet.

4.3.1 Min rolle som forsker

På bakgrunn av tidligere erfaringer som barnehagelærer og pedagogisk leder i barnehage, går jeg inn i studiens tema med en førforståelse. På forhånd har jeg gjort meg opp noen tanker og erfaringer i forhold til det valgte temaet. I mitt arbeid med denne studien har jeg vært bevisst på min egen forståelse av temaet. Forståelsen min er preget og bestemt av min egen førforståelse. Det vil si at jeg på forhånd har gjort meg opp noen tanker og erfaringer, meninger og oppfatninger om det fenomenet som skal studeres (Dalen, 2011). Derfor har jeg helt bevisst prøvd å legge førforståelsen til side for å kunne være mer åpen og se nye muligheter. Samtidig kan førforståelsen være viktig i forhold til utvikling av forståelse og senere tolkning (Dalen, 2011). Når jeg har tolket funnene i studien bygger det på informantens dirkede uttalelser, deretter er funnene videreutviklet sammen med den aktuelle teorien om fenomenet jeg har studert, samt min førforståelse (Dalen, 2011).

4.3.2 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet er knyttet opp mot spørsmålet om forskningens pålitelighet, og validitet knyttes til spørsmålet om forskningens gyldighet. Om vurderinger av tolkningene som er gjort kan gjelde i andre sammenhenger enn bare denne undersøkelsen, knyttes til spørsmålet om overførbarhet (Thagaard, 2016).

Reliabiliteten knyttes til kvaliteten av de data og informasjonen som studien baserer seg på, og hvordan en bruker og videreutvikler data man har samlet inn fra feltet (Thagaard, 2016). Derfor ble det viktig for meg å gjennomføre transkriberingen så nøyaktig som mulig, slik at pedagogenes erfaringer og opplevelser skulle komme frem og ikke minst fremstilles på riktig måte. I følge Kruuse (2007) er reliabiliteten viktig i forhold til og av hensyn til presisjonen, objektiviteten og også påliteligheten av undersøkelsene. Jeg har gjort forskningsprosessen så gjennomsiiktig som mulig. Det innebærer at man må gi en så nøyaktig og detaljert beskrivelse av forskningsstrategi og analysemetode som mulig. På denne måten kan en vurdere forskningsprosessen trinn for trinn (Thagaard, 2016).

Validiteten handler om at man undersøker det man vil undersøke (Kruuse, 2007). Intervju som metode har ofte blitt kritisert på grunnlag av at man som forsker påvirker intervjuene, samtidig som man fortolker intervjumaterialet (Kvale & Brinkmann, 2015). Studiens validitet vil dermed bli påvirket av min forskerrolle. Jeg har tidligere gjort rede for min førforståelse som er med på å prege hvordan funnene blir tolket og presentert. Forskere er ikke nøytrale. Med det menes at forskerens faglige ståsted, erfaringer, interesser og motiver vil påvirke valg av problemstilling. Det vil også påvirke hvilken metode som blir valgt og hvilke utvalg som er relevant for studien. I tillegg vil det være med på å bestemme hvordan resultatene som kommer frem vektlegges og tolkes (Malterud, 2012). Mine tidligere erfaringer og opplevelser i arbeid med barn, var med på å påvirke mitt valg av problemstilling. Barns begynnende mobbeatferd er noe jeg har erfart i mitt arbeid med barn. Jeg opplever at vi ikke har tilstrekkelig med kunnskap rundt denne problematikken, noe som fører til at det er vanskelig å håndtere disse situasjonene. Dette er noe som har vekket min oppmerksomhet og interesse, og derfor vært med på å påvirke valg av problemstilling. I følge Thagaard (2016) kan forskerens forforståelse og kjennskap til miljøet man studerer være både en svakhet og en styrke i forhold til studiens validitet. Svakheten er at man står i fare for å være mindre åpen og mottakelig for informantenes erfaringer dersom en ikke kjenner seg selv igjen i informantenes uttalelser. Styrken er at man allerede har kjennskap til det man forsker på, som vil føre til en større forståelse av fenomenet man studerer (Thagaard, 2016).

Jeg la vekt på at utvalget skulle være relevant i forhold til det fenomenet som studeres i denne studien. Dette vil kunne styrke studiens validitet (Dalen, 2011). Hensiktene med studien var å se nærmere på pedagogiske leders erfaringer med og forebygging av begynnende mobbeatferd i barnehagen. Ved å intervju pedagogiske ledere i fire ulike barnehager, innenfor den valgte kommunen, mener jeg at informantene var relevante i forhold til studiens fenomen. Resultatene som kommer frem i denne studien, ser jeg på som viktige og riktige beskrivelser av informantenes erfaringer i møte med barns begynnende mobbeatferd og hvordan de arbeider forebyggende. Intervju som metode har hjulpet meg til å svare på oppgavens problemstilling. I følge Kvale og Brinkmann (2015) bidrar dette til å styrke gyldigheten av innsamlede data. Som tidligere nevnt, ble de stilt oppfølgingsspørsmål og oppklarings spørsmål for å unngå misforståelser. Dette hevder Thagaard (2016) bidrar til gyldighet av studien.

4.4 Forskningsetikk

Studiens forskningsetiske valg vil nå bli belyst. Før jeg kunne sette i gang med intervjuene måtte jeg ivareta kravene til vitenskapelig virksomhet og sørge for at studien hadde fått de godkjenningene som var nødvendige (Malterud, 2012). Jeg undersøkte om jeg måtte sende inn beskrivelse av prosjektet og intervjuguide til NSD (norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste). For å sende inn meldeskjema til NSD måtte jeg gjennom meldeplikttesten som vurderte om prosjektet mitt var meldepliktig. Det viste seg at det ikke var det. For å være på den sikre siden ringte jeg til NSD for å forsikre meg om at prosjektet og intervjuguiden ikke var meldepliktig. Siden jeg ikke skulle nevne navn på verken kommune, barnehage, informanter eller lignende var det ikke nødvendig å melde.

For at en skal kunne endre praksis er det viktig at forskningen også får med seg de ”dårlige” historiene, og at informantene føler at de kan fortelle og dele deres erfaringer uten å føle seg sosialt sanksjonert (Malterud, 2012). Som forsker var jeg opptatt av å vise empati, å kunne sette meg inn i informantenes situasjon. Dette er en avgjørende forutsetning for at situasjonen skal kunne oppfattes som moralsk betydningsfull. Møter vi informantene på en distansert og indifferent måte kan det svekke min rolle som forsker til å lese situasjonen som moralsk betydningsfull, samt min evne til moralsk handling (Malterud, 2012). Samtidig skal forskerens egne oppfatninger og synspunkter holdes utenfor. Det er en balanse å vise nærhet til informantene samtidig som en må opprettholde en nødvendig distanse til informantene (Dalen, 2011). I mine intervjuer har hovedfokuset vært å lytte og vise genuin interesse for det informantene uttrykker og på denne måten vise anerkjennelse (Dalen, 2011).

De «Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsfagvitenskap, jus og humaniora» (1996) ble ivaretatt, og informantene fikk gitt et informert samtykke og god informasjon om undersøkelsen. Det ble opplyst om at deltakelsen var frivillig, med mulighet for å trekke seg når som helst, samt at det ville være 100 % konfidensialitet med anonymisering, sikret oppbevaring og sletting av data. For å kunne gjennomføre arbeidet var jeg avhengig av skriftlig samtykke og tillatelse fra informantene. Det ble lagt ved en samtykkeerklæring hvor informantene og intervjupersonen (meg) måtte skrive under. Grunnet hensyn til anonymisering nevner jeg ikke navn på kommunen hvor de pedagogiske lederne arbeider. For å ivareta anonymiteten til informantene, og for å kunne skille mellom hvem som har sagt hva,

brukte jeg fiktive navn. Lydbåndopptakeren ble oppbevart på et sikkert sted og opptakene vil bli slettet når sensuren har falt.

4.5 Bearbeiding og analyse

Jeg kommer nå til å gå nærmere inn på hvordan intervjuene har blitt bearbeidet og analysert. Etter at intervjuene var gjennomført ble de transkribert. Det innebærer å gjøre intervjuene om fra tale til tekst. På denne måten klargjør en intervjumaterialet for analyse (Kvale & Brinkmann, 2015). Intervjuene ble transkribert av meg og ble til sammen 29 sider. Intervjuene ble skrevet ned ordrett på bokmål slik informantene uttrykte det. Når data skulle analyseres ble det foretatt en pragmatisk mellomløsning, mellom variasjonsbredde og fellestrekk ved de innsamlede data. Presentasjonen av resultatene viser til gjennomgående temaer som oppleves, erfares og håndteres ulikt av informantene. Samtidig har jeg valgt å se på fellestrekk ved de fenomenene som studien tar for seg (Malterud, 2012). I følge Thagaard (2016) baserer grunnlaget for utvikling av teori seg på fortolkning av datamaterialets meningsinnhold. Analyseringen av resultatene startet allerede under intervjuene. Jeg gjorde meg opp noen tanker, ut fra egne erfaringer og teori jeg på forhånd hadde lest.

Før jeg gikk i gang med analysen ble de transkriberte intervjuene lest flere ganger. Dette var for at jeg skulle få en grundigere forståelse av pedagogenes erfaringer og opplevelser rundt studiens tematikk, samtidig som det var med på å sette i gang tankeprosessen. Formålet med å analysere intervjuene var å se på pedagogenes erfaringer og opplevelser rundt barns begynnende mobbeatferd. Det ble lagt vekt på å ta med data som ga mening i forhold til den valgte problemstillingen. I analysefasen benyttet jeg meg av meningsfortetting. Dette var for å sammenfatte viktig informasjon som hadde betydning for min studie (Dalen, 2011). En stor del av det informantene uttrykte gled over i hverandre og det ble derfor nødvendig å slå noe sammen og redusere materialet. Informantenes beskrivelser om opplevelser eller meninger rundt fenomener ble forkortet, dermed ble det utført en meningsfortetting.

Jeg betraktet informantenes utsagn og erfaringer som gjengivelse av deres sosiale og erfarte virkelighet. ”..kvalitativ forskning bygger på den grunnforutsetningen at mennesker skaper eller konstruerer sin sosiale virkelighet og gir mening til egne erfaringer” (Dalen, 2011, s.91). Samtidig ble det tatt hensyn til at det ikke bare finnes en sann virkelighet. De meningssammenhengene som informantene uttrykker, skaper og påviser, er knyttet opp mot

hver enkelt av informantene (Dalen, 2011). Slik jeg forstår dette trenger ikke informantenes erfaringer og opplevelser gjelde for andre pedagoger i samme situasjon. Situasjonen informanten befinner seg i under intervjuet og debatter som ellers foregår i samfunnet om fenomenet jeg studerer, kan være med på å farge svarene som informantene gir (Dalen, 2011). Likevel har jeg valgt å tolke informantenes utsagn som deres sosiale og erfarte virkelighet, samtidig som jeg har tatt i betraktning at svarene kan være påvirket av overnevnte faktorer.

For at noen andre skal kunne gå den veien jeg har gått har jeg delt med leseren hvordan analyseprosessen har blitt gjennomført. ”Kvalitativ analyse skal foregå slik at andre senere kan følge den veien vi har gått, anerkjenne vår systematikk underveis, og forstå våre konklusjoner..” (Malterud, 2012, s.101). Det har blitt lagt vekt på at leseren skal bli informert og få innsikt i de betingelsene som kunnskapen er utviklet under. Når leseren kan følge min vei vil det kunne styrke studiens troverdighet av funnene og konklusjonene jeg har kommet frem til (Malterud, 2012). Analysearbeidet startet allerede under intervjuene. Jeg, som forsker, tolker datamaterialet ut ifra mitt faglige ståsted, og denne tolkningen skjedde allerede under innsamlingen av datamateriale (Thagaard, 2016). I følge Thagaard (2016) kan forskerens tolkninger av de innsamlede data være knyttet opp mot hvordan informantene forstår sin situasjon eller vise til en alternativ forståelse.

Data ene og alene, snakker ikke for seg selv. ”Grunnlaget for utvikling av teori i kvalitative studier baserer seg på fortolkninger av dataens meningsinnhold” (Thagaard, 2016, s. 194). Det er jeg, som forsker, som har gitt mening og fortolket de data som har blitt samlet inn (Thagaard, 2016). Jeg har gitt mening og fortolket data gjennom veksling av data, metode og teori. Fortolkningen av de kvalitative data beror seg på informantenes uttalte erfaringer om studiens fenomen. Jeg har forsøkt å gjengi informantenes forståelse og min oppgave har vært å videreformidle dette (Thagaard, 2016).

Analysen ble gjennomført ved hjelp av hermeneutisk meningsfortolkning. Innenfor hermeneutisk meningsfortolkning gjelder en regelmessig frem- og tilbakeprosess mellom deler og helhet (Kvale & Brinkmann, 2015). Gjennom hele analyseprosessen har jeg sett på data ved å støtte meg til teoretisk tilnærming og forskning, og deretter satt data i lys av dette. Her har det forekommet en kontinuerlig frem- og tilbakeprosess, mellom data, teori og forskning. Ved bruk av den hermeneutiske metoden kan man løfte informantenes uttrykte erfaringer og opplevelser, gjennom å støtte opp med teori og forskning, til å berike innholdet

(Kvale & Brinkmann, 2015). Ved å fortolke informantenes handlinger og utsagn har jeg oppnådd et dypere meningsinnhold enn det som umiddelbart var innlysende (Thagaard, 2016). Fortolkningen av dataen tar utgangspunkt i bakenforliggende teori og forskning. Dette bidrar til å berike og gi mening til informantenes utsagn, samtidig som det kan bidra til økt kunnskap og en mer allmenn forståelse av informantenes erfaringer og opplevelser (Kvale & Brinkmann, 2015).

Dette kapitlet har tatt for seg studiens metode og forsknings design. Design og gjennomføring av intervjuer er blitt redegjort for ved å se nærmere på fenomenologi og hermeneutikk, intervjuguide og prøveintervju. Deretter har oppgavens vitenskapelighet blitt belyst. Jeg tatt for meg forskningsetikk som innebærer blant annet studiens forskningsetiske valg. Sist, men ikke minst, er det blitt grundig redegjort for bearbeiding og analyse av studiens data. Nå vil jeg gå over til presentasjonen av funnene i studien.

5.0 Presentasjon av de fire pedagogiske ledernes erfaringer med og forebygging av begynnende mobbeatferd i barnehagen.

I resultatdelen blir analysen av resultatene, fra de fire intervjuene, lagt frem. Informantene er fire pedagoger fra fire ulike barnehager hvor alle arbeider som pedagogiske ledere. Det er tatt med resultater som er relevante i forhold til min valgte problemstilling. Resultatdelen er delt inn i ulike emner slik at det blir mer oversiktlig og mer tydelig hva hver enkelt informant har erfart innenfor de ulike emnene. De følgende emnene er; begynnende mobbeatferd, konflikter mellom barn og tiltak for å forebyggende begynnende mobbeatferd.

5.1 Begynnende mobbeatferd

I denne delen vil pedagogenes forståelse av begrepet ”begynnende mobbeatferd” bli belyst. Deretter vil pedagogenes erfaringer og opplevelser med begynnende mobbeatferd, og hvordan det kan komme til uttrykk i barnehagen, lagt frem.

5.1.1 Begrepet ”begynnende mobbeatferd”

Ordet ”mobbing” eller ”begynnende mobbeatferd” blir, gjennom min analyse av resultatene, sjeldent brukt for å beskrive negative handlinger blant barn. Flere av informantene foretrekker å bruke ord som utestenging, utfrysning eller erting for å beskrive de negative handlingene. I følge pedagog 3 er det: ”..lettere å bruke andre ord som beskriver hva som skjer når en skal jobbe med det”. Pedagog 3 forteller at de ikke har brukt ordet mobbing og forklarer det slik:

Jeg sier ikke at det ikke er mobbing, for det er det jo mange som hevder at det er masse av i barnehagen. Men jeg tenker mer at vi setter andre ord på det. Vi bruker ord som utestenging, at de er stygge mot hverandre, ikke deler, at de ikke klarer å vente på tur. Altså det er mange andre måter å sette ord på det. For hvis vi snakker om mobbing hele tiden så blir det ordet veldig utvannet. For hva er mobbing da? Og da må du gå til definisjonen av mobbing å lese, og da er det ikke mange situasjoner som kvalifiserer til mobbing.

Mobbing er ikke noe som starter når barna begynner i første klasse, hevder pedagog 3 og sier følgende: ”..det har foregått før, både for de som blir utsatt og de som utfører det. Så jeg vet ikke om det er noe stort poeng i å bruke ordet mobbing”. Begrepet, mobbing eller begynnende

mobbeatferd, blir ikke brukt i barnehagehverdagen, men har en gang blitt brakt på banen av et foreldrepar, forteller informant 1:

Det har blitt brukt en gang her i barnehagen fordi det var et foreldrepar som satte ord på det og sa jeg tror mitt barn blir mobbet i barnehagen. Det var noe vi ikke var klar over. Men i de situasjonene som vi har fanget opp så har det ikke blitt satt ord på det. Vi har mer beskrevet situasjonene og gjerne tatt det opp på et møte.

5.1.2 Ulike uttrykksformer

Resultatet av intervjuene viser at flere er åpne for at mobbing skjer i barnehagen, men at noen av informantene synes det er vanskelig å forstå at så små barn kan ha en intensjon bak den negative handlingen. Hvordan begynnende mobbeatferd kommer til uttrykk blant barn viser seg å være et vanskelig spørsmål å besvare og pedagog 1 beskriver det slik:

Det er så vanskelig. Det der med mobbeatferd i barnehagen. Men vi vet jo at forskning heller mot at det skjer. Men jeg synes det er veldig vanskelig. Barna er jo så små. Og hva er mobbeatferd og hva er bevisst?

I tillegg til å være vanskelig å besvare syntes bevisstheten rundt dette å være liten når barna er små. Pedagog 4 hevder at:

..bevisstheten rundt dette når de er så små er liten. Og det tror jeg det er ganske langt opp i alder, at man ikke er bevisst på det, at man på en måte ikke ser hva en utsetter de andre for.

Videre blir det nevnt at utestenging som skjer over tid, hvor en kan se et mønster, er noe som stadig vekk ses i barnehagen, særlig blant de eldste barna, forklarer pedagog 1. Pedagog 3 forteller at jenter ofte utestenger hverandre ved å si ”..vi er ikke bestevenner så du får ikke lov til å være med her” og opplever at:

..med gutter så ser du gjerne at de holder på med et stort prosjekt i sandkassen, og så er det en da, som aldri får skikkelig være med. En som alltid er ved siden av og ikke får være en del av gjengen. Det ser vi ofte, og at det ofte er de samme. Men jeg vil ikke si det er mobbing. Men hvis du ikke snakker om det eller er bevisst på det så vil du gjerne ikke oppdage det.

Det kan virke som at det er utfordrende å skille mellom hva som betegnes som en konflikt og hva som oppleves som mobbing. Dersom et barn gjentatte ganger opplever å bli utestengt eller får negative kommentarer fra andre barn vil det oppleves som en konflikt, hevder pedagog 1: ”Jeg tenker jo det at det barnet som står der og synes at det er sårt vil oppleve at det er en konflikt, for det vil jo oppleve at det ikke har det bra eller får være med..”. Pedagog 2 derimot, hevder at tegn og faresignaler en kan se etter dersom en skal oppdage begynnende mobbeatferd er ”..når det er gjentakende mot en person. Når et barn strever i leken, hvorfor er ikke barnet med. Er det på grunn av barnets lekekompetanse alene, eller er det noe mer?”.

Barnets sosiale kompetanse er noe pedagog 4 trekker frem som grunnleggende for å forbygge mobbeatferd hos barn og hevder at det å ”..bygge relasjoner i lek er en veldig viktig essens for å komme unna denne mobbeatferden” og beskriver at mobbeatferd kan komme til uttrykk i barnehagen som følgende:

Jeg opplever i større grad at det ofte er de litt mer skjulte sidene. Der det gjerne er to eller tre eller fire venninner, ofte er det jenter som.. det er på en måte en skjevhet der noen på en måte bruker makten til å si, hvis ikke du gjør sånn nå så får ikke du.. Der det foregår litt mer i det skjulte og en ikke får det med seg som voksen. Og det tenker jeg er mer... Viss jeg skal trekke frem noe jeg tenker kan være mobbeatferd så er det heller dette, enn de direkte konfliktsituasjonene”.

Noen av dem forteller om situasjoner hvor de har være borti begynnende mobbeatferd, eller vært bekymret for at det kan foregå mobbing blant barna, men at det er svært sjeldent at de havner i slike situasjoner. Pedagog 1 beskriver begynnende mobbeatferd slik:

..der en ser at det er et mønster. Hvis jeg skal si noe så fremstår disse barna som veldig ressurs sterke, vertfall på språk, og ofte i lek. En del av de barna jeg tenker på kan ha litt utfordringer i forhold til hjemmesituasjoner eller i barnehagen. Men de er ofte sterke på det med lek og populære, snakker mye, har godt ordforråd og sånn. Men så kan de gjerne være sårbare på andre områder.

Faresignaler en kan se etter for å oppdage begynnende mobbeatferd kan være, som nevnt ovenfor av pedagog 1, å se om det er et mønster. Det samme hevder pedagog 3 og forklarer det slik: ”For det er mønsteret som er farlig. Hvis det ikke er et mønster så er det jo ikke så

farlig, bare litt ubehagelig og slitsomt”. Begynnende mobbeatferd hos barn kan komme til uttrykk gjennom blant annet utestenging, kommer det frem gjennom intervjuene. Pedagog 2 og 3 erfarer at de tidlig kan se en begynnende mobbeatferd hos barn. Pedagog 3 opplever at:

De kan gjøre det når de er 2/3 år, spørns hvor verbale de er, kroppsspråk også, men det er som regel litt ord med som, jeg er ikke din bestevenn, eller, vi er ikke bestevenner så du får ikke lov til å være med her. Det er ofte mellom jenter.

Gjennom å analysere resultatene kan en se at erfaringene til pedagog 2 sammenfaller med det som pedagog 3 opplever i barnehagehverdagen. Pedagog 2 erfarer også at begynnende mobbeatferd kan ses så tidlig som i 3 årsalderen. Da begynner de å utestenge hverandre fra leken og kommer med negative kommentarer som ”vil ikke være med deg” og ”du er ikke vennen min”. Videre forklarer pedagogen at:

De setter ord på slike ting. Jeg tenker på det av og til, hvis noen hadde sagt det til meg som voksen så hadde jeg blitt kjempe lei meg. Så det er gjerne der de minste begynner så blir det gjerne mer bevisst utestenging etter hvert. Så 5-åringene er veldig klar over hva de gjør.

”På enkelte avdelinger så er det enkelte barn som styrer hele avdelingen og vi voksne står omtrent maktesløse. Det er kjempe vanskelig”, forklarer pedagog 2. Utestenging i barnegrupper er noe som pedagog 2 erfarer og forklarer dette slik:

..jeg har hatt en barnegruppe der det var en stor gjeng, faktisk gutter. Det var vel 3 stykker som ble byttet på å bli utestengt. Og det kunne hende at de ble fysisk dyttet til, men det kunne også være verbalt eller at de snudde seg vekk.

Jeg har nå redegjort for pedagogenes uttrykte forståelser ved begrepet ”begynnende mobbeatferd”, samt pedagogenes erfaringer ved mobbeatferdens mange uttrykksformer. Videre vil pedagogenes erfaringer og opplevelser av konflikter mellom barn blir løftet frem.

5.2 Konflikter mellom barn

Det er enighet om at en god relasjon innebærer gjensidighet i samspillet hos de fire informantene. ”At de gir og tar litt, og det kan være både verbalt og nonverbalt” sier

informant 1. Informant 4 beskriver en god relasjon slik: ”Så handler det jo litt om at man blir sett og verdsatt, og at man har en slags likhet i relasjonen”.

En dårlig relasjon, blir beskrevet av informantene, som ujevnheter i relasjonene eller når maktbalansen blir for ulik. En dårlig relasjon blir beskrevet som følgende av informant 1:

..hvis et barn hele tiden hakker på et annet barn eller kan finne feil med et annet barn. Jeg har faktisk opplevd at de ikke bare gir den negative beskjeden til det ene barnet, men også til resten av barnegruppa.

Pedagog 1 hevder at grunnen til at dette skjer kan være ”..dersom det er litt ujevnt i den relasjonen og når barnet ikke står opp for seg selv”. Ujevnheter i relasjonen er trolig noe som fører til slike angrep fra et annet barn. Barnet som blir ”hakket” på tør gjerne ikke å forsvare seg selv, dermed er det lettere for andre barn å fremheve mangler eller feil med dette barnet, hevder pedagog 1. Pedagog 1 trekker også frem at en dårlig relasjon kan være ikke å få respons og/eller å bli oversett av et eller flere barn.

En negativ relasjon mellom barn kan komme til uttrykk ved at et barn hele tiden skal bestemme over et annet barn, som for eksempel i leken, forteller pedagog 3 og forklarer en negativ relasjon slik: ”..når barn skal bestemme over hverandre, det ser vi og da er det jo noen som lar seg bestemme over for å komme seg inn i leken fordi det er bedre enn ingenting”. I likhet med pedagog 3, beskriver også pedagog 4 en negativ relasjon som når noen barn bestemmer over andre, og sier følgende:

Nei, da blir det vel gjerne en litt skjevhet i relasjonen. Jeg tenker rett og slett på maktforholdet.. at det på en måte er en som på en eller annen måte utnytter en annen, eller alltid skal bestemme, eller på en eller annen måte undertrykker, eller utnytter det forholdet da.

5.2.1 Noen havner hyppigere i konflikter enn andre

Pedagogene opplever at det ofte er de samme barna som har en tendens til å havne i konflikter med andre barn. Pedagog 1 er litt usikker, men sier: ”Jeg tror det er mye de samme barna som havner i konflikter..”, og forklarer videre at:

..det er noen barn som dytter og slår som er i konfliktsituasjoner oftere enn andre. De som er veldig fysiske er veldig lette å se, men der det går litt mer på sann, eller sier, altså bruker litt andre metoder, de synes jeg kan være vanskelige å se. Der klarer vi gjerne først å fange det opp ved å se at det barnet det går utover ser ut til å mistrives..

Det erfares at alle barn havner i konflikter. Barn har ikke vondt av å havne i konfliktsituasjoner for de må lære seg å takle det, hevder pedagog 2. Videre blir det fortalt at en likevel kan se enkelte barn som er hyppigere i konfliktsituasjoner enn andre, pedagog 2 beskriver det slik: ”Ja, det er nok noen som har en tendens til å havne i konflikter, det er jo måten de er på selv. For det er jo noen barn som tåler mindre enn andre”. Pedagog 2 opplever at utfordringen er dersom et barn ikke har noen å leke med og sier følgende: ”Men så er det som alltid havner utenfor leken. For det ser jeg”. At de samme barna alltid havner utenfor leken er noe som pedagog 2 erfarer i hverdagen og opplever som en utfordring fordi ”..vi voksne ikke er tett nok på..”. Dersom vi hadde vært ”..tett nok på så hadde vi klart å hindre veldig mye” hevder pedagog 2. ”Vi er alt for lite voksne til å kunne følge opp dette ordentlig”, erfarer pedagogen.

Pedagog 2 sine opplevelser kan man også se erfares av pedagog 3. Noen barn er mer sårbare enn andre barn, hevder pedagog 3. De sårbare barna har større sjanse for å havne i konflikter, enn de barna som ikke tar seg selv så høytidelig og dette blir beskrevet slik av pedagog 3:

Men så er jo noen barn mer sårbare enn andre. De er mer mottakelige, eller utsatt, for å bli hersket med av andre. De har ikke den samme selvtilliten til å stå imot. Noen blir lett såret og da blir det en konflikt, mens andre ikke bryr seg så mye og tar ikke seg selv så høytidelig. Det tenker jeg er personlighet. Og da må vi styrke de barna.

Pedagog 4 har en forståelse av at: ”..de som havner oppi konflikter ofte mangler litt apatisk evne, at det jeg gjør nå går utover den andre, at hvis noen hadde gjort det samme med meg så hadde det vært et problem”.

Ovenfor har det blitt redegjort for pedagogenes erfaringer av konflikter mellom barn. Konfliktene kan, ifølge pedagogene, være både verbale og fysiske, samtidig som en kan se at det ofte er de samme barna som havner i konfliktsituasjoner. Jeg ta for meg de ulike tiltakene

pedagogene erfarer og opplever kan ha en effekt mot begynnende mobbeatferd og deres opplevde utfordringer i forhold til denne problematikken.

5.2.2 Verbale og fysiske konflikter

Konflikter som kan oppstå i barnehagehverdagen blir beskrevet som både fysiske og verbale konflikter. Pedagog 1 erfarer at konflikter som kan oppstå i hverdagen kan være både verbale og fysiske og forklarer at det kan komme til uttrykk gjennom høy lyd, sinte stemmer eller gråt. I tillegg erfarer pedagog 1 at dersom barna ikke klarer å løse problemet på egenhånd, kan det resultere i mer fysiske metoder som dytting eller slag, i verstefall bitt. Dette kan en også se at pedagog 4 erfarer, som forklarer at konflikter kan komme til uttrykk gjennom at man blant annet bruker: ”..maktmidler, slår, biter, dytter eller ett eller annet slikt”. Videre forklarer pedagog 4 at en kan oppleve at det også kan komme til uttrykk gjennom ord: ”..at man sier at man ikke vil være med den andre..”.

Pedagog 1 trekker også frem at det kan komme til syne gjennom negative kommentarer eller verbal utfrysning og påstår at desto eldre barna er, jo mer kompliserte blir konfliktene.

Pedagog 1 sier følgende: ”..det er nok litt konflikter, i hvert fall hos de eldste hos meg, som utspiller seg på et litt annet nivå og det er ikke så lett for oss voksne å fange opp..”.

Kommentarer og verbal utfrysning av andre barn blir ikke sagt slik at voksne hører det.

Pedagog 1 erfarer at i måltidsituasjoner oppdager en mer verbale konflikter og at disse verbale konfliktene kan være vanskelig å få øye på. Pedagog 1 forklarer det slik: ”..det avhenger litt i sammen med hvor mye vi voksne deltar i samtalen og hvor mye vi engasjerer oss”. Videre forklarer pedagog 1 at: ”..det blir ikke sagt åpenlyst slik av vi voksne hører det. Men det kan vi høre gjerne i frileken ute, når det ikke er meningen at vi skal høre det”.

Pedagog 2 beskriver at utfordringen i forhold til konflikter er at personalet ikke får med seg alt som skjer fordi voksentettheten ikke er god nok. Pedagog 2 erfarer at det ofte er flere barn som leker sammen på uteområdet, eller inne i barnehagen, hvor det plutselig kommer et barn gråtende bort fordi det ikke har blitt hørt av de andre barna. De andre barna har gjerne en annen versjon. Da er det utfordrende å gripe fatt i konflikten og pedagog 2 sier følgende:

Og der det på avstand ser greit ut, men dersom jeg hadde gått bort og sett nærmere på det så vet jeg at det mange ganger ikke er det. At det.. Da er det en som svarer noe,

eller en som har styrt leken veldig mye. Den ene blir lei seg for den ikke blir hørt, så kommer de jo veldig ofte grinende bort til oss.

Videre nevner pedagog 2 et eksempel hvor flere jenter leker sammen, der konflikter og negative kommentarer blir sagt når de voksne ikke er tilstede. Pedagogen beskriver at det er utfordrende å håndtere disse konfliktene når et barn kommer gråtende bort og forteller at de andre barna ikke vil leke sammen med henne. Pedagog 2 beskriver situasjonen slik:

Så handler det kanskje om det, samtidig så sier gjerne de andre ”ja, men hun vil ikke leke det vi vil leke». Så står du der. Skal du tvinge barna til å leke noe dem ikke vil? Hvilken lek blir det? Hva med barnet som er utenfor? Er det alltid det barnet som er utenfor, og får vi det med oss?

Barnehagehverdagen er preget av rutiner og overgangssituasjoner fra blant annet lek til måltid, eller fra do-situasjonen til garderobesituasjonen. Det erfarer at overgangssituasjoner også kan være utfordrende nettopp fordi det er mye som skjer på en gang og derfor vanskelig å få med seg alt som skjer. Pedagog 2 nevner overgangen til garderobesituasjonen som vanskelig og forklarer dette slik: ”Så blir vi voksne mer opptatt av å hjelpe barna, følge dem på do og det som trengs. Så er det noen som havner litt baki, og du ser ikke hva som skjer”, forklarer pedagog 2. Videre forteller pedagog 2 at frileken også oppleves som utfordrende fordi voksentettheten ikke er god nok til å klare å fange opp de ulike konfliktene som kan oppstå. Da er det vanskelig å ta tak i konflikten mellom barna, når man ikke har sett hva som egentlig har skjedd. Dette sammenfaller med erfaringene som pedagog 4 har gjort seg og blir beskrevet følgende: ”..den største utfordringen i disse situasjonene er jo at man ofte ikke ser hva som har skjedd. Så må man agere utfra at man ikke vet noe om situasjonen”. Pedagog 4 forklarer at det er vanskelig å vite hva en skal tro og hvordan en skal løse konflikten når en selv ikke har sett konflikten som har oppstått og forklarer det slik: ”..når en ikke har sett det så må en bare tro på det som blir sagt og nøste opp i hva som egentlig er historien..”. ”Men jeg har jo, så godt som jeg kan, prøvd å legge ansvaret tilbake til barna..”.

Pedagog 3 opplever at det kan være litt småerting og at ”..det er litt makt i å få andre til å gråte..” og at noen barn ”..synes det er veldig spennende når andre får kjefte”. Pedagogen synes det er vanskelig å si om barna har en intensjon bak handlingene, men forklarer at:

..resultatet blir det at du irttesetter et barn for å ha gjort noe, men så er det gjerne et barn som står bak og sier ”ta å gjør det, ta å gjør det” og så gjør de det fordi de andre er mer ledere.

5.3 Tiltak for å forebygge begynnende mobbeatferd

Her blir pedagogenes erfaringer belyst i forhold til å sette inn ulike tiltak for å hindre eller forebygge mobbeatferd. Det blir redegjort for kunnskap, tid og rammer, observasjon og kartlegging, grupper som tiltak, foreldresamarbeid og nærvær.

5.3.1 Kunnskap, tid og rammer

Det varierer hvor mye de ulike barnehagene har hatt omkring begrepet ”begynnende mobbeatferd”. Pedagog 1 forteller:

Vi har hatt litt om det, eller på en måte snakka om at vi ikke skal være så blinde og tror at det ikke skjer hos oss. For det er ikke slik at det ikke finnes mobbing i barnehagen og plutselig så dukker det opp når de begynner på skolen. Så vi har på en måte satt litt ord på det og vært bevisst på at vi må være litt obs på det. Men så har vi på en måte ikke kommet lenger. Og jeg føler at det ikke er nok kunnskap rundt dette.

”Som jeg sa, det blir nok betegnet som konflikter og så diskuterer vi ut i fra det hvordan vi kan fikse det”, sier pedagog 1. Pedagog 2 stiller spørsmålstegn ved å tilegne seg mer kunnskap om begynnende mobbeatferd og sier:

Vi kunne nok lært mer om det.. Det kan vi om alt. Men jeg tenker at det ikke er så mye poeng i at jeg kan så mye om det når jeg ikke kan gjøre noe med det, med de ressursene jeg allerede har.

Pedagog 3 er usikker på om de har tilstrekkelig med kunnskap rundt denne tematikken, men legger til at de snakker om det sammen med de andre ansatte: ”..slik at vi skal tenke på det og at det ikke skal gå i ”glemmeboken””. Som nevnt, forteller pedagog 3 at de ikke bruker ordet mobbing eller begynnende mobbeatferd i barnehagen; ”Nei, det har vi ikke brukt” og henviser til at de har en handlingsplan i barnehagen som retter seg mot mobbing blant barn. Likevel er de klar over at mobbing ikke er noe som plutselig starter når barna begynner på skolen.

Pedagogen hevder at en først og fremst må ha kunnskap om hva mobbing er for å kunne arbeide med det, men er usikker på om de selv har tilstrekkelig med kunnskap.

Flere av pedagogene mener det kan være bra å få mer kunnskap rundt denne problematikken. Pedagog 4 sier at det er sjeldent at en tenker at en har nok kunnskap om noe og legger til at: ”..det å jobbe med begynnende mobbeatferd er jo den del av den sosiale kompetansen generelt da”. Pedagogen hevder at sosial kompetanse er noe de har mye erfaring med og kunnskap om. Pedagogen har tro på at det å ”..bygge relasjoner i lek er en veldig viktig essens for å komme unna denne mobbeatferden”.

For å kunne sette inn tiltak må en ha nok kunnskap, hevder pedagog 3 og sier følgende:

Først og fremst må en jo ha kunnskap om hva mobbing er. Og en må ha kunnskap om hva som forårsaker konflikter og hva er det barna gjør og hvorfor gjør de det. Så kunnskapen er viktig.

Pedagog 1 uttrykker at det kan være utfordrende å håndtere ulike konflikter og forklarer det slik:

..og så henger det litt sammen med hvilke rammer vi jobber under. Synd å si det, men det kommer litt inn det med hvor mye tid vi har. For noen ganger er det veldig fastlåst. Det ene barnet ser det fra dens synsvinkel, mens det andre fra sin synsvinkel.

Dersom et barn blir utestengt fra leken, og har vanskeligheter med å komme inn i den leken som pågår, forklarer pedagog 1 at:

..så av og til har vi satt oss ned, men og.. Men de fleste gangene har jeg hjulpet det barnet til ikke å gi opp kontakten. Gjerne at jeg finner meg en bil og hjelper han med å leke seg inn i leken. For de blir veldig bevisste på at de voksne er der. Men jeg vet jo ikke om det er den rette måten å gjøre det på.

Dersom man er i forbifarten og oppdager at et barn blir utestengt, så håndterer pedagog 1 situasjonen følgende:

Men andre ganger har jeg vært i forbifarten og sett det. Så har jeg gjerne satt med ned, tatt de på skuldrene, fått oppmerksomheten og sagt, vet du hva? Det står en blå bil der med en sjåfør der borte, og jeg tror at den har veldig lyst til å kjøre bort her. Så da er det mer det å gjøre dem oppmerksomme på at det er noen som prøver å komme inn i leken.

Oppdager man begynnende mobbeatferd i barnehagen har man mulighet til å gripe inn i den enkelte situasjonen og gi barna noen nyttige input. Pedagog 4 erfarer det slik: ”..fordi når man tar det i et fellesskap i barnehagen kan en på en måte gå inn i de enkelte situasjonene hvor det oppstår” og ”gi dem noen input på hva hadde du tenkt hvis det var deg?”.

5.3.2 Observasjon og kartlegging

Ved å se på resultatene som kommer frem i analysen kan en se at det har blitt brukt observasjon og kartlegging for å finne ut hvilke barn som er involvert i hendelsene og hvilke barn som blir utestengt. De situasjonene som blir forklart har blitt forstått som konflikter. Pedagog 1 sier at: ”Vi har bare prøvd og fått kartlegge hvem som er med og brukt konflikt for å beskrive det”. Videre forteller pedagog 1 at det har blitt arbeidet direkte inn mot barnegruppen for å prøve å hjelpe barnet, som blir utestengt, inn i fellesskapet.

Dersom en observerer konflikter mellom barn, blant annet utestenging eller at et barn blir oversett, bryter pedagogene ofte inn i konflikten. Pedagog 1 forteller at:

..det er jo viktig at vi gir beskjed, og gir beskjed dersom det skjer på andre avdelinger, viktig at vi bryr oss. Men det har vært vanskelig. Vi har tatt det opp og fått veiledning fra styrer.

”Hvor går grensen, når kan man si at det tenderer til begynnende mobbing?”, er spørsmål pedagog 1 stiller seg. Pedagog 1 beskriver episoder som er blitt observert på avdelingen hvor de tok i bruk observasjon som metode for å prøve å kartlegge problemet. Det hele startet med en bekymring over ei jente på avdelingen og pedagog 1 forklarer situasjonen følgende:

Så da vi gikk inn å så på dette så var det noen av de andre barna, to, tre andre barn, typisk hvis hun satt og perlet så tok de perlene, altså perlebrettet som var strøket. De

tok det fysisk og knakk det i to, og hun ble selvfølgelig veldig lei seg. Men det var akkurat som at de barna var klar over at hun ikke pleide å gi beskjed til oss voksne.

Da de klarte å fange opp hva som egentlig var problemet jobbet de med å ”forklare henne hvor viktig det var at hun alltid kom og ga beskjed til en voksen..”, samtidig tok de kontakt med foreldrene og ba dem om å formidle det samme hjemme. Pedagog 1 forklarer følgende:

..denne jenta lekte jo sammen med denne trio, men det var nok et litt sånn maktforhold. Og ja, ofte lekte jo disse fire sammen og av de fire så var det hun som var stille og rolig. Og vi jobba med å få henne til å bruke mer språket på avdelingen, altså snakke mer og bli mer trygg på oss voksne..

Etter en stund knakk noen av barna perlebrettet til denne jenta igjen. Tilslutt våget jenta å fortelle det til en av de voksne. Pedagog 1 forteller at trio, var overasket da jenta turte og gi beskjed og at det samtidig ble jobbet med trio som knakk perlebrettene.

5.3.3 Betydningen av vennskap og sosial kompetanse

Det kan være utfordrende å sette inn ulike tiltak i barnehagehverdagen. Pedagog 2 beskriver utfordringen som følgende:

Jeg opplever vel kanskje at det er vanskelig å sette inn tiltak, for jeg har mange tanker om hvilke tiltak jeg kan sette inn, men det nytter ikke når vi ikke er der hele tiden, vi har ulike vakter, er på møter i øst og vest. Plutselig er det sykdom, så får du kanskje ikke vikar.

Pedagog 2 forklarer at når man setter inn slike tiltak går det også utover de andre barna som trenger oppfølging, derfor er det vanskelig å vite hva en skal prioritere. Tiltak som settes inn for å forbedre relasjonene mellom barna kan være å dele dem inn i grupper, dette er sammenfallende for både pedagog 1 og 2. Pedagog 2 forteller at de arbeider for å forebygge begynnende mobbeatferd ved å blant annet: ”..være med barna i frileken og i perioder ha lekegrupper der en jobber med å få tettere bånd mellom en gruppe barn, få en gruppefølelse”. Pedagog 1 forklarer at lekegruppene, blant annet, blir brukt til å få: ”..avdekket at her er det en konflikt eller en utfordring i forbindelse med et eller flere barn..”. Videre forteller pedagog

I at det var i forbindelse med tidlig innsats at de fikk råd og tips til hvordan de kunne arbeide med disse gruppene. Pedagog 1 beskriver lekegruppene slik:

Av og til har vi hatt 3-4 barn og hatt lekegrupper og en voksen. Faste grupper, og en gang hadde vi det 3 ganger i uka for vi var nødt til å gjøre noe med relasjonen mellom noen barn. Det gikk litt på vennskap.. Ja, litt forskjellige ting. Det er jo ressurskrevende og det er jo et valg en må ta.

I følge pedagog 1 er lekegruppene viktige for å kunne få avdekket ulike utfordringer. Det er ressurskrevende arbeid og derfor noe en må velge om en bør prioritere.

5.3.4 Foreldresamarbeid

I de fleste tilfeller hvor de ser at et barn har en begynnende mobbeatferd blir foreldrene brakt på banen av både pedagog 1, som nevnt tidligere, men også hos pedagog 2 og 4. Det er stor variasjon i forhold til hvordan foreldrene tar tak i problematikken, hevder pedagog 2, og forteller at: ”Som regler er det forskjellig hvordan foreldre reagerer på det.. Noen tenker at, jaja, mitt barn har vertfall venner så da.. greit nok”. Det blir lagt vekt på viktigheten i at foreldre er med på å skape vennskap mellom barna og informant 2 erfarer dette slik:

Jeg tror ikke de er klar over hvor mye det betyr for barna og for klimaet på avdelingen. For jeg ser jo at når foreldre er bevisste på hvem de inviterer med seg hjem, så gjør det noe med barna sine holdninger.

For å håndtere begynnende mobbeatferd forklarer pedagog 4 at der er viktig å være åpne med foreldrene og sier følgende:

..min opplevelse er jo å forsøke å være litt åpne i forhold til foreldrene med dette her” og begrunner det med ”..og kunne snakke med foreldrene slik at de også kan ta det opp hjemme og snakke om det. Det er kanskje den veien jeg føler jeg har fått mest.. ja.. utbytte av det.

Det har nå blitt redegjort for pedagogenes erfaringer og opplevelser ved foreldresamarbeid. Funnene viser at pedagogene har gode opplevelser og ser viktigheten av å ha et godt samarbeid med foreldre for å kunne hindre og forebygge negativ atferd blant barn. Videre blir pedagogenes uttrykte erfaringer ved tiltaket nærvær belyst.

5.3.5 Nærvær

Informant 2 påpeker også viktigheten av at de voksne hele tiden må være i nærheten av barna og uttrykker dette slik: ”Er jeg rett ved siden i det en situasjon oppstår så klarer jeg å avverge det og komme med gode løsninger før det blir en konflikt, for da klarer jeg å fange det opp”. Dersom utestenging og mobbesituasjoner blir oppdager på avdelingen forteller informant 2 at det håndteres slik: ”..ofte snakker jeg med begge barna samtidig. Det er vel det jeg gjør oftest”. Videre forklarer informanten at det blir først lagt vekt på det barnet som er lei seg, slik at dette barnet kan få trøst. Deretter snakker en sammen med det andre barnet for å prøve å få en oppklaring i hva som har skjedd. Informanten forteller at begge barna blir snakket med samtidig i situasjonen: ”så prøver jeg å få begge to til å fortelle sin versjon”, sier informant 2.

Informant 3 trekker også frem viktigheten av å snakke sammen om konfliktene som oppstår og begrunner dette slik:

Vi må snakke om det på avdelingsmøter og snakke om de konfliktene som oppstår, og hvis vi ser noe mønster, som vi ofte ser, så er det jo ikke lett å snu. For barn er på den måten de er på.

Informant 4 trekker frem begrepet ”speiling” og erfarer at: ”En av de viktigste måtene ved å forebygge er å speile barnas atferd”. Videre forklarer informanten at de ”..voksne må være tilstede, men ikke løse konfliktene for dem”. Ved å stille barna spørsmål, reflektere sammen med dem over hva som nettopp skjedde, hevder informant 4, at en kan bevisstgjøre barna over sin egen atferd. Informant 4 har tro på at gjennom å være tett på barna, og å bygge relasjoner i lek, kan en forebygge mobbing. Informanten sier følgende:

Det å faktisk være, eller legge til rette for, særlig rollelek, for det på en måte krever relasjoner som er jevne for at det skal fungere i det hele tatt. Det går jo an at det er litt skjevt. Men så tenker jeg at hvis vi voksne også klarer å være med i leken så klarer vi å se disse skjevhetene i relasjonen og ta tak i det.

Dette kapittelet har redegjort for analysen av studiens funn fra intervjuene med de fire pedagogiske lederne. Funnene som er lagt frem er relevante i forhold til min valgte problemstilling og har belyst pedagogenes erfaringer med begynnende mobbeatferd, konflikter mellom barn og ulike tiltak for å forebygge begynnende mobbeatferd. Neste

kapittel vil ta for seg drøftingen av resultatene som er lagt frem, sammen med relevant teori og forskning.

6.0 Drøfting av resultater

Denne studien undersøker pedagogers erfaringer med og forebygging av barns begynnende mobbeatferd i barnehagen. Hver pedagog har sine egne og unike erfaringer og opplevelser når det kommer til dette temaet. I denne delen har jeg diskutert temaet med utgangspunkt i funnene mine. Funnene blir drøftet sammen med tidligere forskning på feltet, samt teoretiske perspektiver. Dette er for å forklare hva de ulike resultatene kan bety.

6.1 Begynnende mobbeatferd

I denne delen blir det redegjort for begynnende mobbeatferd ved å belyse begrepet mobbing og hvordan teorien kan støtte opp om det pedagogene erfarer, deretter kommer jeg til å se nærmere på forskjellen mellom vold og mobbing ut ifra pedagogenes uttrykte erfaringer, sammen med teori. Senere vil mobbing i barnehagen og intensjonen bak den negative handlingen bli drøftet i lys av pedagogenes erfaringer sammen med teori og forskning. Tilslutt diskuteres de ulike uttrykksformene for mobbing som kan komme til syne i barnehagen.

6.1.1 Begrepet ”begynnende mobbeatferd”

I analysen av resultatene kommer det frem at ordet ”mobbing” eller ”begynnende mobbeatferd” sjelden, eller aldri, blir bruk i barnehagehverdagen for å beskrive negative handlingen blant barn. Resultatene viser til at de negative hendelsene blir beskrevet og diskutert på møter, uten å anvende ordet mobbing. Det kommer frem at flere av pedagogene foretrekker å bruke ord som utestenging, utfrysning, erting eller at de er stygge mot hverandre for å beskrive de negative handlingene. Pedagog 3 hevder at det er lettere å bruke slike ord, fordi det i større grad beskriver hva som er utfordringen og derfor vil det være lettere å jobbe forebyggende. I et dokument som er publisert av utdanningsdirektoratet kommer det frem at det viktigste for å kunne forebygge og håndtere mobbing rettes fokuset mot de negative handlingene som barn utfører (Utdanningsdirektoratet, 2016). I tillegg brukes ikke ord som mobber og offer, men heller den som utsetter eller blir utsatt for (Utdanningsdirektoratet, 2016), noe som kan være med å støtte opp pedagogens tanker. Pedagog 3 påstår at ordet ”mobbing” blir utvannet dersom man snakker om det hele tiden og hevder at det ikke er mange situasjoner som kvalifiserer til mobbing. Likevel er pedagogen klar over at mobbing ikke starter når barna begynner på skolen, men at det ikke er noe stort poeng i å bruke ordet ”mobbing” for å beskrive situasjonene. Det kan virke som at noen av pedagogene er usikre på

hva som kan kalles for mobbing og hva som betegnes som konflikt. Uttalelsene fra pedagogene kan bekrefte det forskningen viser, at mobbing finner sted i barnehagen, men ikke blir tatt på alvor av barnehagepersonalet (Lund, Godtfredsen, Helgeland, Nome, Kovac & Cameron, 2015). Dette kan knyttets opp mot det som kommer frem i intervjuene hvor pedagogene ikke bruker, eller ser noe poeng i å anvende ordet ”mobbing” blant barn. Tidligere forskning understreker at personalet er avhengig av å ha tilstrekkelig med kunnskap om mobbing for å kunne lede barna inn på gode spor (Falck, 2013). Lite kunnskap om hva mobbing faktisk innebærer, kan trolig være en av grunnene til at flere av pedagogene velger å ikke anvende begrepet ”mobbing” for å beskrive negative atferd blant barn.

6.1.2 Ulike uttrykksformer

Det erfares av pedagogene at enkelte barn stadig havner i konflikter med andre. Pedagog 2 hevder at barn ikke har vondt av å havne i konflikter, men at det observeres at det alltid er noen barn som havner utenfor leken. I følge pedagogene kan konflikter komme til uttrykk både verbalt og fysisk. Pedagogene erfarer at verbale konflikter ofte dreier seg om negative kommentarer eller verbal utfrysning. I følge Isdal, Andreassen og Thilesen (2003) kan man skille mellom mobbing og vold ved å se nærmere på om det foreligger en makt eller aggresjon bak den negative handlingen. Pedagog 1 beskriver en situasjon mellom fire barn, hvor tre av barna fysisk tok noe som et annet barn hadde laget og ødela det. Dette skjedde gjentatte ganger og de voksne klarte ikke å fange dette opp før de så at barnet som det gikk utover så ut til å mistrives. Pedagogen opplevde at barna som var ute etter å ødelegge, var klar over at offeret ikke ga beskjed til de voksne. Dermed fortsatte de negative hendelsene. Dette samsvarer med Isdal, Andreassen og Thilesen (2003) sin definisjon på mobbing. I denne situasjonen, som ble beskrevet av pedagogen, kan en se at de negative handlingene var gjentakende, krenkede og at de påførte barnet frykt. Mobbeofferet var redd for å gi beskjed til en voksen og det ble utført makt mot offeret.

Gjennom analysen av resultatene kommer det frem at pedagogene har vansker for å skille mellom hva som er en konflikt og hva som betegnes og oppleves som mobbing. Flere av pedagogene hevder at et barn vil oppleve det som en konflikt, og ikke mobbing, dersom han/hun sjelden eller aldri får være med i leken. I tillegg observeres det at det ofte er de samme barna som ikke får være med. I følge Roland og Vaaland (2003) vil slike tilfeller, som er beskrevet av pedagogene, betegnes som mobbing fordi de negative handlingene og utestengingen, er gjentakende og skjer over tid. Pedagog 1 erfarer at utestengingen mellom

barn ikke skjer når en voksen er tilstede og at negative kommentarer ikke blir sagt slik at de voksne hører det. I tillegg erfarer pedagogene at de barna som er fysiske er lettere å legge merke til, enn de barna som opererer i det skjulte. Tidligere forskning kan bekrefte pedagogens opplevelser og understreker at voldsutøverene er lettere å se, enn de barna som har en mobbeatferd (Isdal, Andreassen & Thilesen, 2003). De barna som pedagogene erfarer opererer i det skjulte, samsvarer med det Myklebust (2015) kaller for indirekte mobbing.

Flere av pedagogene er åpne for at mobbing finner sted i barnehagen blant barna. Likevel synes det å være vanskelig å forstå at små barn kan ha en intensjon bak den negative handlingen de utfører. Pedagogenes uttalelser samsvarer med forskning, som kan bekrefte at mange enda stiller seg kritisk til at mobbing skjer i barnehagen, nettopp fordi barna er så små at det er vanskelig å forstå at et lite barn kan utføre en så vond, målrettet og bevisst handling mot et annet barn (Alsaker, 2014, Rørnes, 2007 og Midtsand, Monstad & Søbstad, 2004). Pedagog 4 hevder at bevisstheten er liten når barna er så små og dermed ikke er i stand til å se hva en utsetter andre barn for. Pedagog 2, derimot, erfarer at en kan se begynnende mobbeatferd blant 3-åringene gjennom negative handlinger som utspiller seg verbalt. Tremblay (2010) støtter opp om pedagogens erfaringer og hevder at det kan være vanskelig å vite om det ligger en intensjon bak den negative handlingen. Samtidig kan han bekrefte pedagog 2 sin forståelse, og viser til at mobbing også foregår blant de yngste barna i barnehagen (Tremblay, 2010).

Det er grunn til å tro at det vil være utfordrende å jobbe forebyggende dersom pedagogene har vansker med å forstå at barn helt ned i barnehagealder kan ha en begynnende mobbeatferd. Flere av pedagogene opplever at barn med en begynnende mobbeatferd opererer i det skjulte, noe som gjør det vanskelig for de voksne å fange opp situasjonene. Roland (2011) hevder at opphavspersonene til de negative handlingene kan være vanskelige å finne, når mobbingen er skjult. Dette sammenfaller med pedagogenes erfaringer og forskning viser at håndteringen av slike utfordringer ofte blir komplisert (Roland, 2011). En annen mulig forklaring på pedagogenes erfaringer kan være at de kun opplever barnets positive atferd, noe som Myklebust (2015) trekker frem som en utfordring. Dermed vil pedagogene ha vansker med å tro at samme barn kan være så frekk mot et annet barn i en annen sammenheng (Myklebust, 2015). Dette kan trolig være med på å forklare hvorfor noen av pedagogene har vansker med å tro at barn kan ha en målrettet og negativ atferd mot et annet barn.

Funnene viser at begynnende mobbeatferd, som kan ses i barnehagen, kan være blant annet utestenging som skjer over tid. Erfaringene til pedagogene viser at utstengingen skjer både verbalt og fysisk, dette er særlig blant de eldste barna, men kan også komme til uttrykk hos de minste, hevder noen. Pedagog 1 forklarer at en stadig vekk kan se et mønster i de negative handlingene. Det samme hevder pedagog 3, og legger til at det er mønsteret som er farlig. Dette samsvarer med teorien til Olweus (1992) som hevder at slike opplevelser vil være mobbing. Når pedagogene beskriver episoder hvor barn har utestengt hverandre, både fysisk og verbalt, vil dette kunne kobles opp mot direkte og/eller indirekte mobbing (Olweus, 1992).

I følge pedagog 1 fremstår barn med en begynnende mobbeatferd som populære, men kan gjerne være sårbare på noen områder og gjerne ha noen utfordringer i forhold til hjemmesituasjonen eller i barnehagen. Perren (2000) hevder at mobberne kan være usikre barn og føle seg alene, og gjerne ha få venner, noe som er med på å støtte pedagog 1 sine erfaringer om at disse barna ofte har en del utfordringer. Pedagog 3 erfarer at noen barn synes det er spennende når andre barn får kjeft og at det er litt makt i å få andre barn til å gråte. Dette samsvarer med forskning som påpeker at noen barn fryder seg over å se at andre barn blir redde og nyter respekten de får fra de andre barna (Perren (2000)). Pedagog 3 har opplevd å irettesette et barn for å ha gjort noe negativt, men så viser det seg i ettertid at et annet barn står bak den negative handlingen. Dette mener pedagogen er fordi noen barn har makten til å få andre barn til å utføre en negativ handling. Forskning kan bekrefte pedagogens opplevelse og slår fast at mobberne er aggressive barn, som angriper barn som de vet er svakere (Perren, 2000). Slik dette kan forstås utøver mobberen makt over de barna som er svakere og får dem til å utføre negative handlinger for han eller henne.

Pedagogen 1 kan til tider oppleve måltidsituasjonen som utfordrende. Pedagogen erfarer at noen barn prøver å finne feil ved et annet barn, og deler denne negative beskjeden med det barnet det gjelder, men også resten av barnegruppa. Pedagogen opplever at dette skjer fordi det er ujevnheter i relasjonen og at offeret ikke tør å stå opp for seg selv. Dette støttes av Olweus (1992) og O`Connell, Pepler og Craig (1999) som påpeker at offeret for de negative handlingene ikke klarer å forsvare seg selv og er ofte hjelpeløse, både fysisk og psykisk, ovenfor plageren(e). De andre barna som sitter rundt bordet er delaktige i mobbingen som skjer gjennom å være tilskuere og å la være å gi beskjed til en voksen (Midthassel, Auestad, Roland & Solli, 2016). Forskning viser til at mobberen trenger en gruppe med venner bak seg

som støtter de negative handlingen (O`Connell, Pepler & Craig, 1999). Dette er med på å forklare situasjonen som pedagogen opplever.

Jeg har nå drøftet og diskutert begrepet mobbing, sett på forskjellen mellom vold og mobbing, deretter diskutert mobbing i barnehagen og intensjonen bak den negative handlingen og til slutt drøftet de ulike uttrykksformer som kan observeres av pedagogene i barnehagen. I neste del kommer jeg til å se nærmere på aggresjonsperspektivet.

6.2 Konflikter mellom barn

For å kunne drøfte oppgavens funn, om begynnende mobbeatferd blant barn, vil det her bli sett opp mot aggresjonsperspektivet; reaktiv- og proaktiv aggresjon, som bidrar til å forklare atferden til barn med en begynnende mobbeatferd. Jeg kommer først til å diskutere og drøfte reaktiv aggresjon, deretter proaktiv aggresjon.

6.2.1 Noen havner hyppigere i konflikter enn andre

Pedagog 1 hevder at noen av barna bruker mer fysiske metoder i konflikter, som dytter og slår, mer enn andre barn. De som er veldig fysiske er lette å se, forklarer pedagog 1.

Pedagogens erfaringer støttes opp mot Roland (2015) som hevder at reaktiv aggresjon ofte er synlig for omgivelsene, samtidig som at reaktive barn er mer fysiske enn andre barn. Funnene viser at flere av pedagogene erfarer at enkelte barn havner hyppigere i konflikter, enn andre barn. Pedagog 3 hevder at dette er fordi noen barn er mer sårbare og tåler mindre enn andre. Dette samsvarer med drivkraften bak reaktiv aggresjon (Roland, 2011). Pedagog 3 erfarer at barn med en slik atferd tar seg selv mer høytidelig og er mer mottakelige, eller utsatt, for å bli hersket med av andre barn. Dette støttes opp av Roland (2011) som sier at et reaktivt barn ofte har et hissig temperament, lar seg provosere lett og frustrasjonsterskelen er lav. Det er grunn til å tro, at flere av barna som pedagogene erfarer stadig er i konflikter, kan være reaktive barn som lett lar seg provosere, frustrasjonsterskelen er lav og tolker andre barns utspill på en negativ måte. Dette kan ifølge Roland (2011) føre til en spontan og uberegnelig atferd, noe som medfører utfordringer i forhold til å skape gode relasjoner og vennskap sammen med jevnaldrende barn.

6.2.2 Verbale og fysiske konflikter

Pedagog 1 erfarer at konflikter mellom barn blir mer og mer komplisert jo eldre barna blir, og at konfliktene utspiller seg på et annet nivå, enn hos de yngste barna. Pedagogen opplever at disse konfliktene er vanskelig å fange opp og at barn som bruker andre metoder, enn fysiske metoder, kan være vanskelige å se. Videre forklarer pedagogen at en ikke klarer å fange opp problemet før en ser at et barn mistrives. Dette samsvarer med Roland (2015) sin beskrivelse av proaktiv aggresjon. Som pedagogen erfarer, bekrefter også forskning at proaktiv aggresjon er vanskelig å få øye på og opphavspersonene til de negative handlingene er svært vanskelige å finne (Roland, 2015).

En negativ relasjon mellom barn blir, blant annet beskrevet av pedagogene som, når et barn ikke får respons eller blir oversett av andre barn. Pedagogene trekker også frem maktforholdet. I følge Roland (2015) kan proaktiv aggresjon komme til syne gjennom utfrysning, utestenging og maktdominans, noe som støtter opp om pedagogenes uttrykte opplevelser. Pedagogene beskriver maktforholdet som når et barn hele tiden skal bestemme over et annet barn og når det er en skjevhet i relasjonen. Pedagog 4 opplever at noen barn utnytter maktforholdet og undertrykker et, eller flere barn, slik at de ikke får være med å bestemme. I tillegg erfares det at noen barn lar seg bestemme over for i det hele tatt få lov til å delta i en lek. I følge Roland (2015) kan makt og tilhørighet gi sterke sosiale gevinster. Pedagogenes opplevelser kan knyttets opp mot den proaktive aggresjonen og belønninger som ligger bak den negative handlingen som utføres (Roland, 2015).

Pedagog 2 erfarer at noen barn kan styre en hel avdeling og opplever dette som utfordrende fordi de voksne føler seg maktesløse. Årsaken til dette kan være at barnet har en statusposisjon i forhold til de jevnaldrende barna, noe som er beskrivende for proaktive barn (Roland, 2015). En mulig forklaring på pedagogens opplevelse kan være at det proaktive barnet utnytter sin statusposisjon, noe som gjør at han/hun får de andre barna med seg og dermed kan styre ”hele” avdelingen. Et annet interessant funn, som kommer frem gjennom analyse av resultatene, er at det synes som at pedagogene erfarer at jenter driver mer med skjulte metoder, enn gutter. Forskning viser en klar sammenheng mellom proaktiv aggresjon og mobbeatferd blant barn og unge (Roland, 2015), men sier ikke noe om at jenter driver mer med dette enn gutter. Pedagog 3 erfarer at jenter utestenger hverandre ved å si: ”..vi er ikke bestevenner så du får ikke lov til å være med her”. Pedagogen 4 hevder at det som oftest er jenter som opererer i det skjulte, hvor en voksen ikke har mulighet til å fange det opp.

Pedagog 3 beskriver en situasjon hvor det ”faktisk” var gutter som utestengte hverandre. Det er grunn til å tro at pedagogene oppdager mer skjulte metoder hos jenter fordi de i utgangspunktet har en forståelse av at dette er noe jenter utfører, i langt større grad, enn gutter. Sjansen for at pedagogene oppdager gutter som driver med skjulte mobbeformer vil trolig være mindre.

Flere av pedagogene nevner at det kan være vanskelig å ta tak i konflikter og/eller mobbing som utspiller seg blant barna. Pedagog 2 opplever dette som utfordrende fordi voksentettheten ikke er god nok til å få med seg alt som skjer. Som nevnt tidligere operere proaktive barn ofte i det skjulte uten at voksne er tilstede (Roland, 2015). Dermed vil konflikter og mobbing som oppstår mellom barna være vanskelig å legge merke til. Pedagog 2 beskriver en situasjon hvor noen barn leker sammen på uteområdet eller inne i barnehagen. På avstand kan leken god ut, men at dette ikke alltid stemmer. Pedagogen erfarer at noen barn styrer leken veldig mye og at det ene barnet blir lei seg fordi det aldri blir hørt. I dette tilfellet bruker det ene barnet makt når han/hun styrer leken og overkjører det ene barnet. Dette vil trolig gi en sosialstatus som gevinst og sammenfaller med både atferden og belønningen som driver det proaktive barnet, som ble nevnt tidligere (Roland, 2015).

Pedagog 1 erfarer at noen barn kan fremheve feil eller mangler hos andre barn, som resulterer i at offeret for den negative handlingen blir provosert og sint. Forskning støtter opp om dette og viser til at proaktive barn bruker reaksjon til offeret som anklage (Roland, 2015). Slik dette kan forstås provoserer de proaktive barna andre barn ved å påpeke noe negativt hos den andre part (Roland, 2015). Barnet som pedagogen beskriver bruker reaksjonen, eksempel sparket eller slaget, som anklage mot offeret. I verstefall kan dette føre til at en irettesetter det barnet som har utført en synlig negativ handling, fordi de voksne ikke har fått med seg hva som egentlig har skjedd. Pedagog 2 har opplevd å irettesette et barn for å ha utført en negativ handling, hvor det i ettertid viste seg at et annet barn hadde brukt lederposisjonen til å få barnet til å utføre en negativ handling. Pedagog 4 forklarer at den største utfordringen i forhold til konflikter som oppstår mellom barn er at man ikke har sett hva som egentlig har skjedd. Dermed må man agere ut ifra at en ikke vet noe om situasjonen. Ut fra det pedagogene erfarer er det grunn til å tro at de proaktive barna ofte slipper unna med de negative handlingene. Dette er fordi, som Roland (2015) påpeker, at de proaktive barna bruker reaksjonen fra offeret som anklage. Dermed irettesetter vi et barn for å ha dyttet eller sparket, uten å egentlig vite årsaken bak handlingen.

Det har nå blitt redegjort, diskutert og drøftet for hvordan aggresjonsperspektivet kan være med å beskrive og forklare barns negative handlinger og begynnende mobbeatferd. Siste delen i dette kapittelet er tiltak mot begynnende mobbeatferd, som vil bli drøftet nedenfor.

6.3 Tiltak for å forebygge begynnende mobbeatferd

Tiltak som er fokusert på for å kunne forebygge begynnende mobbeatferd er tidlig innsats, verdien av kunnskap, observasjon og kartlegging, betydningen av vennskap og sosial kompetanse, den autoritative voksenrollen, foreldresamarbeid og nærvær.

6.3.1 Kunnskap, tid og rammer

Funnene viser at noen av pedagogene opplever at det er vanskelig og utfordrende å sette inn tiltak i barnehagehverdagen. Pedagog 2 har mange tanker om hvilke tiltak en kan sette inn, men hevder at det ikke hjelper når en ikke er tilstede hele tiden. Dette kan tyde på at tiltak ikke blir satt inn tidlig nok, ettersom pedagogen erfarer at det ikke er tilstrekkelig med tid. Forskning påpeker at dersom en setter inn tiltakende så tidlig som mulig vil det gi flere fordeler (Fandrem, Fuglestad, Løge, Roland & Westergård, 2013). Flere av pedagogene erfarer at det kan være utfordrende å ta tak i barns begynnende mobbeatferd grunnet rammene de jobber under og hvor god tid de har til å ta tak i problematikken. Dersom pedagogene ikke setter av tid til å ta tak i problematikken, kan det føre til at den negative utviklingen får fortsette (Fandrem, Fuglestad, Løge, Roland & Westergård, 2013).

Pedagogene opplever stadig ujevnheter i styrkeforholdet mellom barna, samt at negative handlinger gjentar seg over tid. Funnene viser at flertallet kaller disse negative handlingene for konflikter, eller velger å bruke andre ord for å beskrive det. Da er det grunn til å tro at tiltakene ikke blir satt inn tidlig nok. Dermed mister man den positive effekten tidlig innsats kan gi (Tremblay, 2010). Slik pedagogene kan forstås vil det være vanskelig å håndtere mobbingen og å kunne jobbe forebyggende når en ikke bruker ordet mobbing, og trolig håndterer mobbingen som konflikter. Flere av pedagogene forteller at de pleier å sette seg ned sammen med barna for å reflektere sammen med dem over hva som har skjedd. Noen av pedagogene forklarer at de hører begge barnas versjon for å komme til bunns i problemet. Denne måten å håndtere mobbeatferd på kan kalles for mekling og brukes når det ligger en konflikt til grunne (Roland 2011). Forskning slår fast at begynnende mobbeatferd ikke skal

håndteres på samme måte som konflikter. Man skal ikke ta i bruk mekling, ettersom forskning har vist at det kan være skadelig for offeret som ikke har mulighet til å forsvare seg selv mot mobberen. Dermed vil det kunne sende feil signaler til mobber og offer (Olweus, 1992, Roland & Vaaland, 2003). Det er grunn til å tro, at når pedagogene håndterer begynnende mobbeatferd og mobbesituasjoner som konflikter ved bruk av mekling, kan det forverre situasjonen. Offeret vil ikke kunne forsvare seg mot mobberen, som er sterkere. Dermed vil trolig den begynnende mobbeatferden vedvare. Dette kan tyde på at det er mangel på kompetanse om barns begynnende mobbeatferd blant pedagogene. Det kan virke som at de ikke har tilstrekkelig med kunnskap om hvordan en slik problematikk kan håndteres, noe som kan føre til at feil tiltak blir satt inn og at tiltakene ikke blir satt inn tidlig nok.

Pedagog 3 trekker frem viktigheten av å snakke om konfliktene som oppstår og at man bruker avdelingsmøter til å diskutere hvordan en skal gripe fatt i problemet. På denne måten kan en få en fellesforståelse av problemet, samt bli enige om hvilke tiltak som bør settes inn. Roland (2011) støtter opp om dette og understreker viktigheten av at personalet har en felles strategi. For at en skal kunne sette inn tiltak mot begynnende mobbeatferd, hevder pedagog 3, at en først og fremst må ha kunnskap om hva mobbing er og hva som forårsaker konflikter og hvorfor barna handler slik de gjør. Pedagogens syn på håndtering av begynnende mobbeatferd samsvarer med tidligere forskning (Roland, 2011 og Storfjord & Storfjord, 1997). Både pedagog 1 og 3 er usikker på om kunnskapen de allerede har er tilstrekkelig. De hevder at dersom et barn jevnlig havner utenfor leken, vil han eller hun, oppleve det som en konflikt, og ikke mobbing. I følge tidligere forskning vil slike tilfeller kunne kvalifisere til mobbing (Roland & Vaaland, 2003). Dette tydet på at pedagogene mangler kunnskap innenfor feltet. Dersom slike situasjoner ikke blir tatt tak i kan det ha store konsekvenser for både mobber og offer i fremtiden (Egger, Costello & Angold, 2003 og Fandrem, Fuglestad, Løge, Roland & Westergård, 2013). Noen av pedagogene viser til forskning som sier at mobbing foregår i barnehagen, men stiller spørsmåltegn til hva mobbing er og hva som er bevisste handlinger og ikke. Dette støtter også opp om at det finnes for lite kunnskap om fenomenet blant pedagogene.

Resultatene forteller at pedagogene sjelden havner oppi situasjoner som kan kvalifisere til mobbing. Forskning derimot, viser til tall som kan bekrefte at flere barn opplever mobbing i barnehagen og at mobbingen oppleves som ubehagelig (Midtsand, Monstad & Søbstds, 2004). Det synes at pedagogene ikke har god nok kunnskap og kompetanse, noe som fører til

situasjonene som kvalifiserer til mobbing ikke blir oppdaget. Dersom pedagogene oppdager mobbing som foregår blant barna, vil verken offeret eller problematferden bli tatt hånd om. Vi må rette fokuset mot barns begynnende mobbeatferd og øke kunnskapen og kompetansen, noe som kan bidra til at man kan hindre mobbing og arbeide forebyggende. Det støttes opp av tidligere forskning og teori som har funnet ut hvordan man på best mulig måte kan forebygge og arbeide mot begynnende mobbeatferd (Roland, 2011 og Storfjord & Storfjord, 1997). Hvor mye fokus de ulike barnehagene har omkring begrepet ”begynnende mobbeatferd” virker varierende. De fleste er bevisste på at barn ikke utvikler en begynnende mobbeatferd i det de starter på skolen, men at det forekommer allerede i barnehagen. Likevel stiller pedagog 2 seg kritisk til å tilegne seg mer kunnskap rundt denne problematikken. Pedagogen hevder at det ikke er noe poeng i å kunne så mye om det når en ikke har tilstrekkelig med ressurser til å gjøre noe med det. Ved å se på tidligere forskning vil dette kunne ha store konsekvenser for både mobber og offer, samtidig vil det påvirke pedagogens håndtering av mobbeatferden (Egger, Costello & Angold, 2003 og Fandrem, Fuglestad, Løge, Roland & Westergård, 2013). Pedagog 1, derimot, hevder at det ikke er nok kunnskap omkring dette og forklarer at de bruker ordet ”konflikt” for å betegne mobbing som skjer blant barna. Flere av pedagogene mener at det kan være hensiktsmessig å få mer kunnskap rundt mobbeproblematikken. Pedagog 4 påstår at det å arbeide med begynnende mobbeatferd er en stor del av å arbeide med barns sosiale kompetanse. Tidligere forskning samsvarer med pedagogens uttalte meninger om det å arbeide med en slik type problematferd (Sandsmark, 2012).

6.3.2 Observasjon og kartlegging

Resultatene som kommer frem i analysen viser at pedagogene har brukt observasjon og kartlegging som verktøy for å prøve å finne ut hvilke barn som er involvert i hendelsene og hvilke barn som blir utestengt. Dette støttes opp av Myklebust (2015) som hevder at det er gode verktøy som kan tas i bruk for å avdekke og hindre mobbing, særlig når mobbingen er skjult. Situasjonene som blir forklart av pedagogene, hvor det har oppstått utestenging, blir forstått som konflikter. Resultatene viser at flere pedagoger er usikker på hvor grensen går mellom konflikt og begynnende mobbeatferd hos barn. Dersom en observerer at et barn blir utestengt eller oversett bryter de inn i konflikten. Pedagog 1 sier at en må gi beskjed og vise at vi bryr oss. Storfjord og Storfjord (1997) støtter opp under pedagogens forståelse og påpeker at vi først og fremst må involvere oss, tørre å ta tak i problemet og bruke oss selv i kampen mot mobbing.

Funnene påpeker at flertallet av pedagogene har tatt i bruk observasjon og kartlegging dersom de har vært bekymret for et eller flere barn. Pedagog 1 forklarer at de oppdaget at ei av jentene på avdelingen så ut til å mistrives og valgte derfor å ta i bruk observasjon for å kunne kartlegge situasjonen. Pedagogen arbeidet for at jenta skulle bli tryggere på de voksne og forklarte henne hvor viktig det var at hun kom og ga beskjed dersom noe ikke var greit. Det ble også tatt opp med foreldrene hennes, slik at de kunne formidle det samme hjemme. Myklebust (2015) støtter opp om dette og understreker viktigheten av å ha et godt samarbeide med blant annet foreldre når en jobber mot mobbing. Myklebust (2015) hevder at foreldrenes engasjement er helt essensielt for å kunne få slutt på mobbingen og dette vil kunne bidra til at arbeidet blir mer effektivt. Pedagog 1 erfarte at barna som utførte de negative handlingene var klar over at jenta ikke ga beskjed til de voksne og ble dermed overrasket da hun begynte å gjøre det. Forskning viser til at mobberne som regel vil prøve å bortforklare den skjulte mobbing (Myklebust, 2015). Ettersom at pedagogen og de andre voksne på avdelingen hadde observert og kartlagt situasjonen, kunne de vise til konkrete hendelser slik at barna som utførte de negative handlingene ikke kunne bortforklare situasjonene.

6.3.3 Betydningen av vennskap og sosial kompetanse

For å kunne forebygge barns begynnende mobbeatferd, forteller både pedagog 1 og 2, at de deler barna inn i mindre grupper hvor en voksen er tilstede. Pedagog 2 forklarer at de har fokus på å være sammen med barna i frileken, samtidig som de i noen perioder etablerer lekegrupper for å kunne skape tettere bånd og relasjoner mellom en gruppe barn. På denne måten kan barna få en gruppefølelse, hevder pedagogen. Forskning støtter dette og viser til at gjennom å ha fokus på dette kan en tilrettelegge og skape vennskap mellom barna på avdelingen, samtidig som det er med på å utvikle barnas sosiale kompetanse (Sandsmark, 2012). Pedagog 1 erfarer at en gjennom lekegrupper kan få avdekket om det foreligger en konflikt eller utfordring, mellom et eller flere barn. Dette samsvarer med Myklebust (2015), som hevder at observasjon og kartlegging kan være med å avdekke problematferd. Slik dette kan forstås har de voksne gode muligheter til å observere og avdekke konflikter eller utfordringer mellom barn, gjennom å være tett på barna og tilrettelegge for lek.

Å arbeide med barnas sosiale kompetanse og å bygge relasjoner i lek, er noe som trekkes frem av pedagog 4 som helt essensielt for å kunne forebygge begynnende mobbeatferd. Roland (2011) støtter opp om dette og hevder at dersom en arbeider med relasjonsbygging vil det kunne gi de voksne et bedre utgangspunkt for å komme i en god posisjon til grensesetting.

Forskning viser at når pedagogene bygger relasjoner med barna i leken er det større sannsynlighet for at barnet vil høre på de voksne, dersom en er nødt til å veilede, irettesette og sette grenser for barnet (Roland, 2011). Pedagog 4 hevder at dersom de er tilstede har de mulighet for å tilrettelegg for lek, som kan være med å forebygge for mobbing. Dette samsvarer med forskning som har funnet at autoritative voksne er med på å redusere mobbing (Roland, 1999). Når pedagogen er tett på barna i lek og aktiviteter vil de lettere kunne få øye på negativ atferd og dermed hindre og/eller påvirke potensielle plagere direkte og indirekte (Roland, 2015). Pedagogen 4 opplever at dersom de voksne er med i leken sammen med barna kan en klare å se relasjoner som er ujevne og deretter ta tak i det, noe som sammenfaller med tidligere forskning (Roland, 2015). Som forskning har vist kan en gjennom å være sammen med barna i leken, ved å ha en autoritativ voksenrolle, oppdage om et barn blir utestengt, hindre og forebygge mobbing, samt være med å skape vennskap mellom barna. Slik kan man arbeide forebyggende og hindre at mobbing oppstår.

6.3.4 Foreldresamarbeid

Å være åpne med foreldrene om det som skjer i barnehagen er viktig, hevder noen av pedagogene. For å kunne forebygge og håndtere en begynnende mobbeatferd forsøker pedagog 4 å være åpen med foreldrene i forhold til en slik utfordring. Dette vil, ifølge Storfjord og Storfjord (1997), være en viktig faktor for å kunne ta tak i problemet. Pedagogen begrunner dette med at foreldrene da kan bli mer delaktige og samtale med barnet om dette hjemme. Storfjord og Storfjord (1997) støtter opp om pedagogens begrunnelser og påpeker at en må få foreldrene på banen for å kunne ta tak i problemet, både i barnehagen og hjemmet.

Funnene i denne studien viser at dersom en ser at et barn har en begynnende mobbeatferd blir som oftest foreldrene brakt på banen. Det erfarer at det er stor variasjon i forhold til hvordan foreldrene tar tak i problemet. Pedagog 2 ser viktigheten av at foreldre er med på å skape vennskap mellom barna for å kunne forebygge mobbing. Dette kan støttes av blant annet Sandsmark (2012) som slår fast at den beste og tryggeste forebyggingen av mobbing er når voksne kan bidra til at det skapes vennskap mellom barn. Videre erfarer pedagogen at foreldrenes handlinger har stor betydning for barnas holdninger, men hevder at foreldrene ikke vet hvor mye det betyr for barna og klimaet på avdelingen. Roland (1997) støtter opp om pedagogens tanker ved å påpeke viktigheten av å ha gode og positive forbilder, noe som vil ha stor betydning for barnas forståelse av sosialt samvær. Pedagogen, erfarer derimot, at noen foreldre er bevisste på hvilke barn de inviterer med seg hjem og at dette gjør noe med barnas

holdninger til hverandre. Slik dette tolkes er foreldrene med på å ekskludere barn, noe som vil være det motsatte av å vise vennskap og omsorg overfor andre. Dette kan ifølge Roland (1997) bidra til at barnet ikke opplever trygghet. Når barn erfarer at foreldre bevisst velger hvem som skal få bli med hjem, kan det i følge Roland (1997), lede til at barnet lærer seg at det er ”vi” mot ”de andre”. Slik dette kan forstås kan det føre til økt utestenging blant barna og bidra til at færre vennskap blir skapt.

6.3.5 Nærvær

Både pedagog 2 og 4 trekker frem viktigheten av at de voksne hele tiden er i nærheten av barna for å kunne fange opp ulike situasjoner som oppstår. Pedagog 2 forklarer at dersom en er rett ved siden av barna, i det en situasjon oppstår, klarer en å avverge situasjonen og komme med gode løsninger før det utvikler seg til en større konflikt. Dette støtter Sandsmark (2012) opp under. Flere av pedagogene nevner eksempler hvor det oppstår en konflikt i leken som de voksne ikke har fått med seg. Det oppleves, for flere av pedagogene, som utfordrende å komme til bunns i problemet fordi de ikke klarer å være tett nok på barna. Pedagog 2 opplever at de negative kommentarene blir sagt når en voksen ikke er tilstede. Ved å se nærmere på tidligere forskning om barn med en begynnende mobbeatferd, kan en se at barn med en slik atferd velger passende situasjoner hvor de kan utføre den negative handlingen (Isdal, Andreassen & Thilesen, 2003). Dette kan være med på å forklare hvorfor pedagogen erfarer at disse barna ikke sier de negative kommentarene når de vokse er tilstede.

Pedagog 4 ser også på dette som en utfordring og begrunner det med at man må handle ut fra at men ikke vet noe om situasjonen. Pedagogen prøver å opprette en dialog med de barna det gjelder, samt legge ansvaret over på barna. Roland (2015) sier at dersom man ansvarliggjør barna er det stor sannsynlighet for at offeret får skylden for problemet. Dette er fordi det foreligger et ujevnt maktforhold mellom mobber og offer, noe som fører til at offeret ikke klarer å forsvare seg selv (Roland & Vaaland, s. 8, 2003). Slik dette kan tolkes vil pedagogens måte å håndtere mobbing mellom barn, fungere dårlig og være skadelig for offeret.

I dette kapittelet har ulike tiltak man kan iverksette blitt drøftet og diskutert. Pedagogenes erfaringer og opplevelser har blitt drøftet i lys av tidligere forskning og teori. De ulike tiltakene jeg har tatt for meg er tidlig innsats, verdien av kunnskap, observasjon og kartlegging, betydningen av vennskap, sosial kompetanse og empati, den autoritative

voksenrollen, foreldresamarbeid og nærvær. I neste kapittel vil komme en konklusjon og oppsummering av studien som er blitt gjennomført.

7.0 Konklusjon og oppsummering

Denne studien har belyst fire pedagogiske ledes erfaringer med og forebygging av barns begynnende mobbeatferd i barnehagen. Studien har vist hvordan barns begynnende mobbeatferd forstås og erfares av pedagogene. Begynnende mobbeatferd synes å være et komplekst og sammensatt fenomen i denne studien. Begynnende mobbeatferd forstås som negative eller ondsinnede handlinger som er gjentakende mot en person. Det handler om at det foreligger en ujevnhet i maktforholdet mellom mobber og offer, og at barnet som har en slik atferd har en intensjon bak den negative handlingen. Fenomenet begynnende mobbeatferd forstås ut fra den situasjonen som pedagogene er i, ut fra deres erfaringer og opplevelser.

De pedagogiske lederne forstår begynnende mobbeatferd som negative handlinger, som retter seg mot en person og som gjentar seg over tid. Dersom en ser et mønster i de negative handlingene kan det være et faresignal. Utestenging, som skjer i det skjulte, er i følge pedagogene noe som kan relateres til mobbing. De legger vekt på at det er viktig å ha kunnskap og kompetanse innenfor feltet for å kunne håndtere en slik problematikk, men noen av dem stiller seg likevel kritisk til å tilegne seg mer kunnskap. Dette begrunnes med at de ikke har tid eller ressurser til å kunne ta skikkelig tak i problematikken.

Pedagogene legger vekt på at foreldresamarbeidet kan være et viktig element for å få slutt på den negative atferden hos et barn. I tillegg nevner pedagogene at vennegrupper hvor de tilrettelegger for gode relasjoner mellom barn kan være forebyggende, men også bidra til at en kan se og ta tak i begynnende mobbeatferd i det det oppstår. Det vil si at en tar tak i problemene så tidlig som mulig og dette kan gjøres gjennom hele tiden å være tett på barna. I følge pedagogene er observasjon og kartlegging viktige verktøy en kan ta i bruk dersom en er usikker på om et barn får delta i leken eller for å finne ut hvordan barnet har det.

8.0 Kildehenvisning

Alsaker, F. (2014). *Bullying in Kindergarten*. Hentet fra:

<http://www.education.com/reference/article/kindergarten-bullying/>

Alsaker, F. (2004). The Bernese program against victimization in kindergarten and elementary school. I P. K. Smith, D. Pepler & K. Rigby (eds.). *Bullying in school: How successful can interventions be?* (s. 289-306). Cambridge: Cambridge University press.

Baumrind, D. (1991). Parenting styles and adolescent development. I: Brooks – Gunn, J., Lerner, R. & Peterson, A., C. (Eds). *The Encyclopedia of adolescence*. New York.

Björk, G. (1999). *Mobbing- en fråga om makt*. Lund Studentlitteratur.

Björkqvist, (1994). Sex Differences in Physical, Verbal and Indirect aggression: A review of recent research. *Sex Roles*.

Bru, E., Idsøe, E., C. & Øverland, K. (red.). (2016). *Psykisk helse i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Crick, N., Casas, J. & Mosher, M. (1997). Relational and Overt Aggression in Preschool. *Developmental Psychology*.

Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. (2.utg). Oslo: Universitetsforlaget.

Egger, H., L., Costello, J., E. & Angold, A. (2003). *School Refusal and Psychiatric Disorders: A Community Study*.

Falck, T. (2013). *Mobbing i barnehagen- hva kan foreldrene og ansatte gjøre?* Stavanger: Læringsmiljøseneteret. Hentet fra: <http://laringsmiljosenteret.uis.no/barnehage/mobbing-i-barnehagen/mobbing-i-barnehagen-hva-kan-foreldre-og-ansatte-gjore-article80989-14852.html>

Fandrem, H., Fuglestad, O., L., (red.), Løge, I., K., Roland, P. & Westergård, E. (2013). *Barn i utfordringer. Systemtenkning og tidlig innsats i pedagogisk arbeid*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Glaser, V., Moen, K., H., Mørreaunet, S. & Søbstad, F. (red.). (2011). *Barnehagens grunnsteiner. Formålet med barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Helgesen, M. B. (red.). (2015). *Mobbing i barnehagen. Et sosialt fenomen*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Isdal, P., Andreassen, S., M., N., & Thilesen, R. (2003). *Vold i skolen*. Oslo: Kommuneforlaget AS.

- Kruuse, E. (2007). *Kvalitative forskningsmetoder – i psykologi og beslægtede fag*. (6. Utg.) Dansk psykologisk forlag.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Ny rammeplan for fremtidens barnehager*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-rammeplan-for-fremtidens-barnehager/id2550263/>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3.utg.) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Lund, I. (red.), Godtfredsen, M., Helgeland, A., Nome, D. Ø., Kovac, B. V. & Cameron, D. L. (2015). *Hele barnet, hele løpet; Mobbing i barnehagen*. Kristiansand: Kai Hansen Trykkeri.
- Læringsmiljøsentret. (2010). *Fortsatt sår historie etter foreldrenes skilsmisse*. (Bilde). Hentet fra: <http://laringsmiljosenteret.uis.no/barnehage/samlivsbrudd-og-andre-negative-livshendelser/forskning-om-samlivsbrudd/fortsatt-sar-historie-etter-foreldres-skilsmisse-article88390-17774.html>
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring*. (3.utg.) Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Malterud, K. (2012). *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Midtsand, M., Monstad B. & Søbstad, F. (2004). *Tiltak mot mobbing starter i barnehagen*. Trondheim: Dronning Mauds Minne.
- Midthassel, U., V., Auestad, G., Roland, P. & Solli, E. (red). (2006). *Zero, SAFs program mot mobbing. Temahefte*. Universitetet i Stavanger: Senter for atferdsforskning.
- Myklebust, K. (2015). *Skjult mobbing i skolen*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- NESH publikasjon. De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Hentet fra: <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>
- O`Connell, P., Pepler, D. & Craig, W. (1999). Peer involvement in bullying: insights and challenges for intervention. *Journal of Adolescence*. (s. 437-452)
- Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen. Hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: what we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Ostrov, J., Wood, K., Jansen, E., Casas, J. & Crick, N. (2004). The observational study of delivered and received aggression, gender, and social-psychological adjustment in preschool: "The White Crayon doesn't Work.". *Early Childhood Research Quarterly*. (s.355-371).

- Perren, S. (2000). *Kindergarten children involved in bullying: social behavior, peer relationships, and social status*. Selbstverlag, Basel.
- Pikas, A. (1976). *Konflikter kan løses*. NKS-forlaget.
- Postholm, M., B. (2011). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. (2.utg.) Oslo: Universitetsforlag.
- Roland, E. (1997). *Mobbing. Håndbok for foreldre*. Stavanger: Rebell forlag AS. (s. 30 – 31)
- Roland, E. (1999). *School Influences on Bullying*. Stavanger: Rebell forlag.
- Roland, E. (2015). *Mobbingens psykologi. Hva kan skolen gjøre?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Roland, E. & Vaaland, G. S. (2003). *Mobbing i skolen: en lærerveiledning*. Oslo: Kirke, - utdannings og forskningsdepartementet.
- Roland, E. & Idsøe, T. (2001). Aggression and Bullying. *Aggressiv Behavior*.
- Roland, P. (2011). *Problematferd i skolen. Hvordan kan pedagoger håndtere aggressiv atferd?* Stavanger: Grafo Trykkeri AS.
- Rørnes, K. (2007). *Det motstandsdyktige "mobbeviruset"*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Sandsmark, J. (red.). (2012). *Voksne skaper vennskap. Arbeid med inkluderende miljøer i skolen*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Storfjord, E., M. & Storfjord, P. (1997). *Stopp mobbingen!* Bergen: Fagbokforlaget.
- Størksen, I. (2013). *Mobbing i barnehagen?* Hentet fra: <http://laringsmiljosenteret.uis.no/barnehage/mobbing-i-barnehagen/kronikker-og-innlegg-om-mobbing-i-barnehagen/mobbing-i-barnehagen-article80988-17890.html>
- Thaagard, T. (2016). *Systematikk og innlevelse*. (4.utg.) Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjora, A (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. (1 utg.) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Tremblay, R., E. (2010). *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*. Blackwell Publishing.
- Utdanningsdirektoratet. (2016). *Grunnlagsdokument for arbeidet med barnehagemiljø, skolemiljø, mobbing og andre krenkelser. En felles plattform for statlige aktører*. Hentet fra: <http://laringsmiljosenteret.uis.no/getfile.php/L%C3%A6ringsmilj%C3%B8senteret/Pdf/Prosjekt%20og%20program/Laringsmiljoprojektet-skole/Grunnlagsdokument%20for%20arbeidet%20med%20barnehagemilj%C3%B8%20skolemilj%C3%B8%20mobbing%20og%20andre%20krenkelser.pdf>

Webster-Stratton, C. (2005). *Hvordan fremme sosial og emosjonell kompetanse hos barn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

9.0 Vedlegg

9.1 Informasjonsskriv og samtykkerklæring

Til private og offentlige barnehager i kommunen

Mitt navn er Anna Alfsvåg og jeg jobber til vanlig i Aktiv Barnehage som pedagogisk leder i Sandnes kommune. Ved siden av jobb tar jeg en master i utdanningsvitenskap i spesialpedagogikk ved Universitetet i Stavanger. I denne forbindelse er jeg i gang med min masteroppgave. Temaet jeg har valgt å se nærmere på er begynnende mobbeatferd i barnehagen.

I forbindelse med masteroppgaven ønsker jeg å gjennomføre intervjuer med pedagogiske ledere for å se nærmere på hvordan de opplever begynnende mobbeatferd i barnehagen. Under intervjuet kommer jeg til å bruke en lydopptaker. Dette er for å kunne transkribere intervjuene slik at det blir lettere å analysere svarene. Lydopptakene vil bli brukt internt og vil bli slettet etter at prosjektet er avsluttet. Jeg kommer til å ivareta de «Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsfagvitenskap, jus og humaniora» (1996), og dere vil få et informert samtykke og god informasjon om undersøkelsen. Deltakelsen er frivillig, med mulighet for å trekke seg når som helst. Det vil være 100 % konfidensialitet med anonymisering, sikret oppbevaring og sletting av data.

Intervjuene vil bli gjennomført i januar, begynnelsen av februar. Jeg trenger 4 intervjupersoner, men dette vil avhenge av hvor mange som melder sin interesse.

I denne forbindelsen trenger jeg skriftlig samtykke og tillatelse fra dere, for å kunne gjennomføre arbeidet.

Dersom det er noe dere lurer på i forbindelse med dette prosjektet så ta kontakt med meg på telefon

45697110

eller på mail

a.alfsvag@stud.uis.no

Vennlig hilsen

Anna Alfsvåg

Samtykkeerklæring

Jeg har blitt informert om, og ønsker å delta i forskningsprosjektet om begynnende mobbeatferd i barnehagen.

I denne sammenheng sier jeg meg villig til å bli intervjuet og er kjent med at

- Intervjuet vil bli tatt opp på lydbånd og skrevet ut.
- Intervjuet blir aidentifisert slik at det ikke skal være mulig for andre enn intervjuer, Anna Alfsvåg, å føre der som blir sagt tilbake til den personen som blir intervjuet.

Intervjuet vil bli tatt opp på lydbånd, transkribert og analysert av meg. Jeg kommer til å sørge for konfidensialitet, ved aidentifisering, sikret oppbevaring og sletting av data etter bruk. Det er frivillig å delta, og dere har mulighet til å trekke dere så lenge studie pågår. Prosjektslutt er 12.06.2017, og datamaterialet og lydopptak anonymiseres og slettes umiddelbart når sensuren har falt.

Dato:

Signatur:

9.2 Intervjuguide

- *Tema: Begynnende mobbeatferd i barnehagen.*

Relasjoner

- Hva kjennetegner en god relasjon mellom barn?
- Hva kjennetegner dårlig relasjon mellom barn?

Konflikter

- Hvordan opplever du at konflikter kommer til uttrykk mellom barn i barnehagehverdagen?
- Hvilke konflikter kan komme til syne i frileken?
 - *Måltider?*
 - *Overgangssituasjoner?*
 - *Garderobesituasjoner?*
- Kan du gi eksempler på konflikter som kan være fysiske?
- Kan du gi eksempler på konflikter som kan være verbale?

- Er det ofte de samme barna som havner i konflikter, viss ja, hvorfor tror du det er slik?
- Opplever du at dette er en utfordring i hverdagen? Viss ja, hvorfor?

Begynnende mobbeatferd

- Hvordan kommer begynnende mobbeatferd uttrykk i barnehagen?
- Opplever du at barna som er fysisk eller verbalt «aggressive» har en intensjon om å såre eller gjøre at andre barn blir lei seg?
- Er det de samme barna som er verbale og fysisk aggressive?
- Er det de samme barna som blir utsatt for verbal og fysisk aggresjon?
- Opplever du dette som en utfordring i hverdagen? Viss ja hvorfor er det utfordrende?

Tiltak, voksenrollen og kunnskap

- Hvordan håndterer dere konflikter mellom barn?
- Hva tenker du er viktig med voksenrollen i møte med begynnende mobbeatferd?
- Hva tenker du er din rolle dersom du oppdager at et eller flere barn blir utestengt i fra leken gjentatte ganger?

- Hvilke kunnskap har du om mobbing blant barn, hvilke tegn/faresignaler kan man se etter?
- Hvordan arbeider barnehagen for å forebygge begynnende mobbeatferd?
- Hvordan jobber dere for å fremme gode relasjoner mellom barn?